

BANKA

banka

meslek
ve fikir
dergisi

Sevgili Okuyucularımız	3	Banka Dergisi
Bankalarımızda Teftiş Sistem ve Usulleri	4	Necdet Durakbaşı
Dünya Para Buhranı	10	Memduh Güpgüpoğlu
Gelir ve Kurumlar Vergisinde Yatırım İndirimi	19	İlhan Uçkun
Sınai Yatırım Projelerinin Hazırlanmasında Dikkate alınması Gerekli Esaslar	28	Nejat Gülen
Fransa'da Kısa Vadeli Kredi Reformu	33	Alp Gürus
Fransa'da İhracat Finansmanı (Çev: Tarık B. Sesylmaz)	39	Othmar Schürch
Fransa'da Kredi Kısıtlamaları (Çev: Alp Gürus)	47	Henrie Fournier
İktisadi ve Malî Konjonktür	49	Doç. Dr. Mustafa A. Aysan
Piyasa Durumu	55	Yıldırım Kılış
Okuyucu Soruları	60	Banka Dergisi
Haberler		
«Bankacılıkta En İyi Etüd Yarışması»	62	Banka Dergisi
Banka Kredilerini Tanzim Komitesi Kararı	63	Banka Dergisi

ocak - 1969

cilt : 6 sayı : I

DÜNYANIN HER TARAFINDA

Dış Ticaret ve Her Çeşit Banka İşlerinizde

EMNİYET BİLGİ VE SÜRAT

İthalat ve İhracat muameleleriniz için AKBANK Dünyanın her tarafında en muteber Bankalarla işbirliği yapmakta ve İkiyüzü mütecevaz muhabirle çalışmaktadır. Hernevi Banka muameleniz AKBANK Elektronik makinalarında emniyetle sonuçlandırılır.

AKREDİTİF - KAMBIYO VE SAİR HER TÜRLÜ BANKA

İŞLERİNİZ İÇİN AKBANK'I TERCİH EDİNİZ.

AKBANK

Türk yollarındaki
motosikletlerin yüzde yetmişi

JAWA

markasını taşır.

MODELLER

JAWA 350
JAWA 250
05 IDEAL JAWA
CZ 1.25
STADION - Yarım beygir pedalli

HAVADA JET KARADA JAWA

BOL YEDEK PARÇA İTİNALİ SERVİS

ÇELİK MONTAJ

TİCARET VE SANAYİ A. Ş.

TÜRKİYE VE ORTAŞARKIN EN MODERN MOTOSİKLET FABRİKASI

kuruluş 1958 ANKARA **ÇELİK MOTOR** Etiler 616 Şişli - Sırsıncı Gar karşısı 217. Tel. 27 34 62 22 87 / 11 Telegraf Skoda İstanbul

muhtelif marka
her cins
her kapasite

TELEFON SANTRALI

ihtiyacınız için
telekomünikasyon
alanında ihtisas
sahibi yegâne müessese

Türktelefon

TİCARET ve SANAYİ LTD. ŞTİ.

ve şubeleri emrinizdedir.

telefon aperiyleri, şef sekreter cihazları,
rapidofon cihazları, kapıcı telefonları, her
çeşit telefon malzemesi. Avrupa malı
kadmium nikel santral akümülatörleri

- bol yedek parça
- garantili montaj
- mükemmel bir teknik servis

MERKEZ: Galatasaray Yeni çarşı DARFİLM han No. : 40

Tel. 44 75 00

ŞUBELER: Ankara Tel. : 17 50 80 - 17 55 45

İzmir Tel. : 34802 - 35621

Sahibi

Banka Yayınları ve Kültür
Ltd. Şti. Adına
Dr. Nezih H. Neyzi

Yazı İşleri Müdürü

Yıldırım Kılıç

Basıldığı Yer

Yenilik Basımevi

30.12.1968

İdare Yeri

Imam Sok. No. 1 Kat: 2
Beyoğlu - İstanbul
Telefon : 49 22 67

Posta Kutusu

No. 769, Karaköy - İstanbul

Yönetim Komitesi

Prof. Dr. Zeyyat Hatiboğlu
Necdet Durakbaşa
Doç. Dr. Mustafa A. Aysan
Alp Gürus
Dr. Nezih H. Neyzi

Ankara Temsilcimiz

Hikmet Keyman

Abone

Yıllık 42 TL. Altı Aylık 21 TL.

İlân Tarifesi

Arka Dış Kapak 700 TL.,
Arka İç Kapak, 2. Sah. 500 TL.
Ön İç Kapak, 1 Sah. 600 TL.
İç Sahifeler 400 TL.

Abone ve ilân bedelleri Derginin T.C. Ziraat Bankası Beyoğlu Şubesindeki 768 numaranı ve T. İş Bankası Parmaklı Şubesindeki 271 numaranı hesabına gönderilebilir.

Sevgili Okuyucularımız

Derginiz, **Üniversite Mes'elesi**'ni, Yurdumuzun önemli davalarından biri olarak benimsemiş, imkânları ölçüsünde bu konuyu eleştirmiş; çözüm yollarını işaret etmiştir. Anladığımız şekli ile «**Üniversite Mes'elesi**»; hızla değişen dünya şartları içerisinde daha çabuk olgunlaşan gençliğin, toplumdaki yetki ve sorumluluğunun yenibaştan gözden geçirilip tesbiti işidir. Dava bu derece büyük ve köklü bir davadır. Gençlik davasına bu önemi ölçüsünde sahip çıkmaz ise, kendisi bu davanın soysuzlaşmasına yol açmış olur. Ki bu tehlike, daha çok «pederşahi» an'anelerine bağlı toplumumuzda fazlası ile mevcuttur.

Hal böyle iken, 26/Aralık/1968 tarihinde küçük bir öğrenci azınlığı, bir sosyoloji asistanının doktora tezinin yetkili Profesörler Kurulu tarafından kabul edilmeyişini bahane ederek «Rektörlüğü işgale» yeltenmiş; bunun üzerine de Üniversite Senatosu Üniversitenin süresiz kapatılmasını kararlaştırmıştır.

Profesörler Kurulunun kararını, ilmin ışığından başka saikler etkilemiş ise, bunun mücadelesi normal yollardan yapılabilir. Ama herhalde bu mücadelenin şekli, böylesine, çıkabilecek her küçük bahane de Üniversite'yi çalışamaz hale getirmek değildir. İnsan kendi örgütünü bu kadar hor görür de bindiği dalı keser mi? O zaman bu örgüt ve örgütün bulunduğu toplum da onu küçümseyecek ve bu çok önemli dava hiç değilse bir süre için eriyip gidecektir. Gençliğin, dünyanın sür'atle değişen yeni şartlarının gerektirdiği olgunluk ve sorumluluğu yüklenerek, bu gibi olayların, küçük bir azınlık tarafından dahi yaratılmasına meydan vermemesini ümit ve temenni etmekteyiz.

«**Bankacılıkta En İyi Etüd**» Yarışmasında Jüri yarışmaya katılan etüdlar arasında birinciliğe layık bir etüd bulamamış, ikinci ödülü, «İhracatta Kredi Sigortası ve İhracatın Finansmanı» adlı etüde ve yazarına vermiştir. Sözü edilen etüdün yazarı, T. C. Merkez Bankası İç Krediler Müdürü Ayhan Şenyuva'dır. Bu hususta etraflı bilgi ve bundan sonraki yarışmalar hakkında Jüri'nin tavsiyeleri «**Haberler**» sütunumuzda yer almıştır.

İnsanoğlu, Apollo 8 denemesi ile ayın fethi amacıyla hayli yaklaştı. Dünya büyük bir hızla yeni hedeflerine koşuyor. Dileğimiz gelecek yılların yalnız teknik başarıları değil, İnsanoğlu'nun mutluluğunu da beraberinde getirmesidir.

Esenlikle nice yıllara, Sevgili Okuyucularımız,

Saygılarımızla BANKA Dergisi

BANKALARIMIZDA TEFTİŞ SİSTEM ve USULLERİ

Necdet DURAKBAŞA

Bankalarımızda gittikçe yaygın bir şekilde, meslekle ilgili yüksek okul mezunları arasından sınavla seçilerek teftiş kadrolarına eleman alınmaktadır. Terkedilmekte olan usul ise, bankanın personeli arasından ehliyetlerine göre teftiş kadroları için seçim yapılmasıdır.

Her iki usulden yana, ya da karşı olan deliller ileri sürülebilir. Sınavla yüksek tahsil yapmış genç elemanların alınmasında;

1. Bu elemanların istenildiği şekilde bir yetiştirmeye tabi tutulabilecekleri, çoğu banka dışından gelecek bu elemanların personelle senli-benli olmayacakları,

2. Önem verilen bu kadrolara objektif usullerle (sınavla) eleman tedarik edilmiş olacağı,

3. Genç ve kabiliyetli elemanların teftiş kadrolarına dinamizm getirecekleri ve yetişkin duruma geldiklerinde de bankanın bütün sevk ve idare kademelerine geçirilebilecekleri,

olumlu ve,

1. Normal hiyerarşik kademelerden geçmeden müfettiş olan bu elemanların personelin, bankacılığın mes'elelerine gereğince nüfuz edemeyecekleri,

2. Kendilerine çok genç yaşlarında personelin kaderini etkileyebilecek yetkiler verilmekle birlikte, bilgi eksikliklerinin de doğurduğu bir haşinlikle, muhite, personele ve bankanın gerçek meselelerine sırt çevirecek bir psikolojik atmosfere girerek, bir takım kompleksler yüklenebilecekleri; böylece kendilerini herkesten büyük görerek, en doğruyu, en iyiyi yalnız kendilerinin bilecekleri şeklinde bir saplantıya dahi kapılabilecekleri,

3. Sınavla eleman seçimi usulünün, bu kadroların istediği elemanların tesbitinde en iyi yol olabileceğinin şüpheli bulunduğu, şeklindeki düşünceler de olumsuz görüşleri yansıtmaktadır.

Personel arasından seçilecek elemanlarla teftiş kadrolarının teşkilinde, yukarıda birinci sistem için olumlu olarak ileri sürülen iddialar bu ikinci sistemin zayıf yanını, olumsuz şekilde ileri sürülenler ise kuvvetli yanını teşkil edecektir.

Her iki sistemden yana, ya da karşı olan görüşlerde gerçek payı vardır. Birinci sistemde, sistemin tehlikelerini zamanında görerek, kendilerini bu tehlikelerden koruyabilen kabiliyetli, güçlü elemanlar genç yaşlarında büyük yetki ve sorumluluk mevkilerini hakkı ile işgal etmekte; gerek teftiş, gerek yönetici kadrolara bir dinamizm getirmektedirler. Fakat, büyük kısmının, az veya çok, sistemin mahzur ve tehlikelerinin etkisinde kaldıklarında da şüphe yoktur.

Ancak, asıl mes'ele sanırım ki; hangi usul olursa olsun, teftiş fonksiyonunun yanlış anlaşılmasından ileri gelmektedir. Bu yanlış anlaşılma, bünyesi icabı ve biraz da galiba Maliye Teftiş Heyeti örnek alınmak istendiğinden- birinci sistemde daha belirli bir hal almaktadır.

Önce, Maliye Teftiş Heyeti'nin örnek alınması hevesi, sanırım banka teftiş heyetleri için çok zararlı olmuştur. Nasıl olmasın ki; Devlet organları yapı ve faaliyetleri ile ticarî bir işletmenin yapı ve faaliyeti elbette birbirinden farklı olacaktır.

Bu düşünüş tarzı, en ileri şeklinde, teftiş ve yöneticileri karşı karşıya gören bir tutuma varmaktadır. Oysa ki, teftişi bünye dışı düşünmek, onu bünyeye yabancılaştırır, fonksiyonunu yitirmesine yol açar; faydasından çok zararlı bir kuruluş haline sokar. Bu nokta çok önemlidir. Bazı teftiş heyetleri yönetmeliklerinde müfettişlerin özel, ayrı bir sınıf olduğuna dair işaretler, ifadeler vardır. Kendisini normal hiyerarşik kademeleşmeden ayıran teftiş heyetinin, özellikle banka işletmeciliğinde, hiçbir yeri olamaz; göstermelik, zararlı bir teşkilât olmaktan da ileri gidemez. Hatta modern yönetim prensipleri, işin bu yanına ağırlık vererek hesap denetimi dışındaki bir «teftiş ve değerlendirme esasına» cephe almak temayülündedirler. Bu düşünüşe göre; değerlemeler ancak yetkili hiyerarşik kademeler tarafından yapılacaktır. Şu halde, teftiş, kendini ancak bu kademeleşmede, bünyeden ayrı bir organ gibi değil, fakat en yüksek hiyerarşik kademeye bir yardımcı olarak, bünye içinde, müessesenin dert ve mes'eleleriyle hemhal kılabilirdiği ölçüde, saygıdeğer, yararlı bir teşkilât vasfını koruyabilecektir. Bu telâkkiden ne kadar uzaklaşırsa, o kadar faydasız, sırf şekilden ibaret bir hüviyet kazanacaktır.

Modern yönetim usulleri şüphesiz Yurdumuzun bazı gerçeklerini dikkate almamaktadır. Bu gerçeklerin başında müesseselerin personel

servislerinin görevlerini çeşitli etki ve saiklerle ihmâl etmeleri gelmek tedir. Bunun sonucu ehliyetsiz kişilerin hatta en önemli mevkilere kadar getirilebilmeleri şeklinde ortaya çıkmaktadır. Bu temel bozuk olunca, bu bozukluğun aracı ve bazan da yaratıcısı olarak durumu en iyi bilen personel servisleri, mevcut hiyerarşik kademelere gereği gibi güvenememekte ve teftiş heyetlerini bu güven noksanlığından doğan boşluğu doldurmak amacıyla kullanmak istemektedirler. Oysa ki, bu durum, teftiş heyetini yöneticinin karşısına koyan bir ortam yaratmaktadır. Ve şurası da unutulmamalıdır ki, Bankacılık her şeyden önce bir güven ve itibar mesleğidir.

Biz biraz daha gerçekçi olmağa gayret ederek, modern yönetim görüşlerinden etkilenmekle birlikte, teftiş sisteminin özüne yönetilen tenkitleri bir yana bırakıp düşüncelerimizi belirtmek istiyoruz.

Sistemin iyileştirilmesi için neler teklif etmekteyiz:

1. Herşeyden önce teftişi bünyenin dışında gibi gören telâkkiyi kesinlikle terketmek lâzımdır.

2. Teftiş kadrolarına sınavla elemanlar alınsa dahi, bunların şimdi olduğu gibi, müfettiş yanlarına gönderilerek yetiştirilmeleriyle yetinilmemeli, önce, bankacılık üzerine nazari bir kurstan geçirilmelidir.

3. Teftiş yetkisi yalnız müfettişlere tanınmalıdır. 3 yıllık staj süresinden sonra, yeterlik sınavından geçirilen müfettiş muavini, müfettiş adayı ünvanını kazanmalı ve müdür muavini olarak bir süre idari kademelerde hizmet verdikten sonra, ancak müsbet not alanlar, şahsi vasıflarına göre müfettiş, ya da müdür olarak görevlendirilmelidirler.

(Şüphesiz en iyi sistem; böyle ayırıcı bir usul değil, başarıyı hiyerarşik kademelerde objektif şekilde ve sür'atle değerlendirip, bu gibi elemanları müdür, müfettiş kademelerine hazırlayan bir sistem olacaktır.)

4. Teftiş heyetlerinin idareci kademelere eleman hazırlamaları fikri çok mübalâğa edilmiş ve teftiş fonksiyonunu, teftiş heyetlerini çok zayıflatmıştır. Şayet teftiş heyeti bir görev ifa edecek ise, bu görevin iyi tarif edilip uygun elemanların bu görevde kalabilmelerini teşvik edecek tedbirler alınmak gerekir. Teftiş usullerinin bu kadrolarda bulunacak vasıflı elemanların çalışmalarını değerlendirecek şekilde düzenlenmesi de önemli bir husus teşkil etmektedir.

Teftiş fonksiyonunu tetkik ederken, bazı bankalarda mevcut Genel Müdürlüklere bağlı kontrol teşkilâtına da değinmek istiyorum.

Kontrol teşkilâtları teftiş gibi bir bankada geçici şekilde değil, devamlı şekilde Genel Müdürlük adına hesap ve muameleleri kontrol etmekte ve personel için de söz hakkına sahip bulunmaktadırlar. Müfettişlerde de olduğu gibi günlük işlemlere karışmak yetkileri olmasa da, heran bir yerde bulunmak itibariyle bu temayüle daha ziyade kendilerini kaptırabilmektedirler.

bulunmasında. Bu.

Herhalde idare ve kontrol esaslarını karşı karşıya getirmek için ne kadar aransa bundan daha etkili bir usul yöneticiye güvenin en az olduğu, onun hemen hemen hiçe sayıldığı bir sistemi ifade etmektedir. Hangi işletmecilik prensibinde, «bir yerde iki baş» usulü vardır? Bu sistem teftiş fonksiyonunda da ikiliğe yer vermek suretiyle bundan doğan sakıncaları da bünyesinde taşımaktadır. Öteyandan devamlı kontrol ve murakabe havası hiyerarşik zinciri zedeledikten başka, banka işletmeciliği gibi seyyal bir çalışma, sür'atli karar ve sorumluluk yüklenbilme gibi vasıflar istiyen bir faaliyet dalında, bu vasıfları da törpülüyerek insiyatifi kösteklemektedir.

Kanımızca, Banka Müdürüne bağlı kontrol teşkilâtları dahi lüzumlu değildir. Burada da normal kademeleşmenin iyi çalışmayacağı, boşluklar bırakacağı varsayılmaktadır. Oysa ki, asıl amaç normal düzeyin iyi işlemesidir.

Kontrol teşkilâtlarının bünye dışına konulamayan elemanlara, bir süre iş alanı açmak bakımından muhafaza edilmekte oldukları gibi çok geri bir düşüncü ise, şüphesiz, varsaymağa dahi değmez.

BASAĞ SİĞORTA

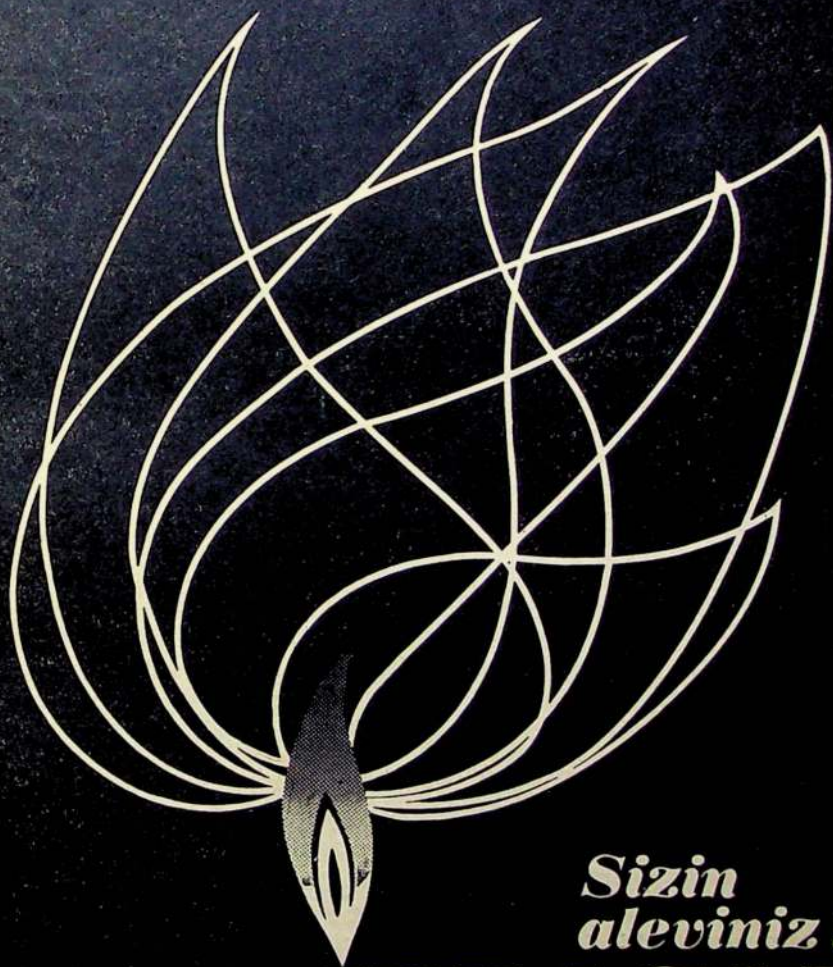

BÜTÜN SİĞORTA KOLLARINDA
GERÇEK GARANTİ
ÜSTÜN HİZMET
BULACAĞINIZ TEK ŞİRKET

Adres : Halaskârgazi Cad. No. 15 - HARBİYE

Telgraf : BAŞSİĞORTA

Telef. : 47 12 56 - 47 12 57 - 47 83 54 - 47 56 76

*Sizin
aleviniz !*

IPRAGAZ

DÜNYA PARA BUHRANI

Memduh GÜPGÜPOĞLU

(T.C. Merkez Bankası

Genel Müdür Muavini)

1967 yılı son ayları ve 1968 yılı, milletlerarası para meseleleri ile uğraşanlar ve kambiocular için hakikaten güç bir devre olmuştur. Durum hâlen de istikrar ve vuzuha kavuşmamıştır.

Bu sebeple biz bu yazıda, konunun bütün milletlerin hayatındaki büyük önemini gözönünde tutarak, hadiseyi son bir yıllık seyri içinde izah etmek ve üzerinde durulması icabeden noktaları açıklamak istiyoruz.

1 — Sterlin Devalüasyonu

Bilindiği üzere 1967 yılı 18 Kasımında bütün dünya için sürpriz sayılan bir kararla İngiliz lirası % 14,3 nisbetinde devalüe edilmiştir. Gerçi İngiliz ödemeler dengesinin üç yıldanberi artık müzmin bir hal almış bulunan açıkları sebebiyle İngiliz lirasında her zaman için kıymet değişikliği beklenmekte idi ise de, böyle bir operasyonun yapılıp yapılmıyacağı ve yapılacaksa bunun ne zaman olacağı bilinemiyordu.

Devalüasyondan önceki devrede İngiltere ihracatı artırmaya, fiat yükselişini durdurmaya, altın ve döviz rezervlerini çoğaltmaya gayret etmekte idi. Bu gayretlere rağmen fiatlar artmakta devam etmiş, ihracat istenildiği şekilde artırılmamış, altın ve döviz rezervleri azalmış ve dış ticaret açığı 1967 yılı Ekim ayında rekor seviyeyi bularak 107 milyon sterlin olmuştur. Artık İngiliz lirasının dolaylı tedbirlerle korunmasının mümkün olmayacağı, buhranın kökten bir tedbirle halli icabettiği kanaati gittikçe yaygınlaşmakta idi.

İngiliz Hükümeti aldığı bu devalüasyon kararı ile ihraç mallarını ucuzlatarak ihracatını artırmak ve ithâl mallarını pahalıya satın alarak ithalâtı azaltmak ve binnetice dış ticaret açığını mümkün mertebe kıstmak gayesini gütmüştür. Bu gayeye ulaşmayı kolaylaştırmak üzere İn-

giltere ayrıca iskonto haddini yükseltmiş, özellikle milli savunma masraflarında kısıntı yapmış, banka kredilerinde tahditler koymuş, kurumlar vergisini yükseltmiştir.

Bunlara ilâveten İngiltere, Milletlerarası Para Fonundan aldığı 1,4 milyar dolar tutarındaki kredi de dahil olmak üzere üç milyar doların üzerinde dış kredi temin etmiştir.

İngiliz lirasının devalüasyonunu takiben kısa süre içinde sterlinin tesir sahası içinde mütalâa edilen memleketlerden 22 si paralarını devalüe etmişlerdir. Bunlardan zikre değer olanlar İrlanda, Hong Kong, İngiliz Güyanı, İspanya, İsrail, Danimarka, Kıbrıs, Yeni Zelanda ve Seylan'dır.

Sterlin devalüasyonunun memleketimizdeki çeşitli etkileri şöyle olmuştur:

Bu operasyonun neticesinde sterlin mevcutlarımız üzerinden zarar, borçlarımız üzerinden kâr hasıl olmuştur. Bu arada bittabi İngiliz lirası mevcutlarımızın cüz'i, borçlarımızın ise bunlarla mukayese edilemeyecek nisbette büyük olduğunu gözden uzak tutmamak icabetmektedir. Kaldı ki, İngiltere Milli Bankası nezdinde Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankasının sterlin mevcutları, Avrupa Para Anlaşması gereğince, şanj riskinden de masun bulunmaktadır.

İhraç mallarımızın daha ziyade zirai karakterde oluşu, buna mukabil İngiliz ihraç mallarının sınaî karakterde bulunuşu dolayısıyla İngiltereye müteveccih ihracatımız bu ameliyeden ufak nisbette mutazzarır olmuş, buna mukabil İngiltereden yapılan ithalâtımızda bir miktar ucuzlama temin edilmiştir.

Bu arada, sterlin devalüasyonu dolayısıyla alınmış bir karar ayrıca kayde değer mahiyettedir.

Bilhassa ihracatçılarımızın bu devalüasyondan zarardide olmamaları için, devalüasyon tarihine kadar Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasının hariçteki sterlin hesaplarına girmiş, fakat henüz bu Banka tarafından alışı yapılmamış olan İngiliz liralara devalüasyondan önceki kurun tatbikinin hakkaniyete uygun olacağı mütalâa edilmiş, adı geçen Banka tarafından bu konuda Hükûmetin mutabakatı alınarak bu esasa göre muamele yapılmıştır.

Bu kararın teknik tatbikatı şöyle yapılmıştır :

a) Devalüasyon günü olan 18 Kasım 1967 akşamına kadar Merkez Bankasının İngilteredeki muhabirleri nezdinde bulunan hesaplarına alacak kaydedilmiş olup bu tarihten sonra ödenecek havale ve çekler,

b) Devalüasyon günü akşamına kadar iştirâ için Merkez Bankası şubelerine ulaşmış, fakat bu tarihe kadar alış yapılmamış bulunan çekler,

c) Henüz ihracatı yapılmamış olsa bile devalüasyon günü akşamına kadar Merkez Bankasının İngiliz muhabirlerindeki hesaplarına geçmiş akreditif bedelleri, ilgililere devalüasyondan önceki kurdan, başka bir deyimle, eski alış kurundan ödenmiştir.

Diğer taraftan, yetkili bankalar ve yetkili müesseseler tarafından Merkez Bankasına devredilecek İngiliz lirası efektifler ve travellers çekler ile yetkili bankaların turistik hesaplarındaki alacak bakiyelerinin kur farkları, devalüasyon günü akşamına kadar bunlar tarafından satın alınmış veya bankaların hesaplarına alacak kaydedilmiş olmak şartıyla, 5/1280 sayılı Kararname ile ihdas olunan İstikrar Fonu'ndan karşılanmış, binnetice bu muameleler ilgilileri de devalüasyondan zarar görmemişlerdir.

II — Altın ve Dolar Krizi

Sterlin devalüasyonunun dünya memleketleri paralarında ve ekonomilerinde tesirleri henüz zail olmadan 1968 yılı Mart ayı ortalarında altın ve dolar buhranı patlak vermiştir.

Bilindiği üzere, dolar uzun yıllardan beri karşılığı altın olan milletlerarası bir ödeme vasıtasıdır. 1934 yılında doların stabilizasyonu dolayısıyla A.B.D. bir ons yani 31,1 gram altını 35 dolar olarak tesbit etmiş ve dolar o tarihtenberi değerinde değişiklik olmayan tek para halinde kalmıştır ve bu yüzden altınla dolar arasında birini diğeri ile ifade eden bir ilişki kurulmuştur.

Bir taraftan A.B.D. ödemeler dengesinin uzun zamandanberi açık vermesi, diğer taraftan milletlerarası ticaretin devamlı olarak genişlemesine rağmen dünya altın rezervlerindeki artışın bu genişlemeye uyumaması 1944 yılında yapılan Bretton Woods Anlaşması ile kurulan Beynelmîl Para Fonu tarafından yürütülen milletlerarası para sisteminin islâh edilmesi sorununu ortaya çıkarmıştır.

Bu meselenin halli için Onlar Grubu birkaç yıldan beri çalışmalar yapmış ve nihayet Rio de Janeiro'da yapılan son IMF Umumi Heyet toplantısında bu sahada bazı tedbirler alınması kararlaştırılmıştır. Bu çalışmalar dolayısıyla Avrupa çevrelerinde doların dünya rezerv parası olmak vasfını kaybettiği, Amerikan ödemeler dengesi açığı için ciddi iç ve dış tedbirlerin alınması ve altına bağlı yeni bir para sisteminin kurulması gerektiği ileri sürülmüştür.

Tam bu çalışmalar yapılırken sterlin krizi meydana gelmiş ve dünyanın ikinci rezerv parası olan sterlin devalüe edilmiştir.

Sterlin devalüasyonu akabinde nazarlar bittabi dolara daha fazla dikkat ve endişe ile çevrilmiş ve bunun da tabii bir neticesi olarak A. B.D. ödemeler dengesi ile fikirler daha ziyade meşgul olmağa başlamıştır.

Bu arada A.B.D. Başkanı 1968 yılı başından itibaren ödemeler dengesinin düzeltilmesi için alınan tedbirleri açıklamış, ancak bunlar doların durumunu düzeltmemiş, hatta başka tedbirlerin alınacağı kanatını kuvvetlendirmiştir.

Bittabi bu durum milletlerarası altın piyasasını hassaslaştırmış ve altın-dolar paritesinin değişmesi halinde zarara uğramamak, hatta bu vesile ile kâr bile elde etmek amacıyla dolar mevcutlarının sür'atle altına çevrilmesi, başka bir deyimle, «altına hücum» hadisesi ortaya çıkmış ve kriz 14 Mart 1968 günü en aşırı noktasını bulmuştur.

Krizin hemen akabinde A.B.D., İngiltere, Almanya, İtalya, Belçika, Hollanda, İsviçre Merkez Bankaları Guvernörlerinin, IMF ve Banque des Réglements Genel Müdürlerinin Washington'da yaptıkları toplantılar sonunda alınan kararlarla altın için biri resmî, diğeri serbest ikili fiat ve piyasa sistemi ihdas edilmiştir.

Washington kararları beynelmilel piyasalarda sür'atle olumlu tesir yapmış, spekülâtif faaliyetler çok geniş ölçüde zayıflamış ve altın serbest piyasada eski 1 ons = 35 dolar paritesine çok yakın bir seviyeye inmiştir.

Ancak bu hal hiç bir zaman altın ve dolar probleminin, milletlerarası likidite sorununun halledildiği anlamına gelmemektedir; hastalık devam etmektedir; serbest piyasada altın fiatının devamlı ve kuvvetli temevvücleri bunun en yakın delilidir.

III — Fransız Fransı Krizi

Altın ve dolar krizinin hemen akabinde Fransa'da, 1968 yılı Mayıs ayı ortalarında başlayan ve şiddetlenen öğrenci ve sendika hareketleri, grevler ve işgâller bu memlekette umumî hayatı felce uğratmış ve Fransız ekonomisini alt üst etmiştir. Ekonomik ve siyasî hayattaki istikrarın bozulması bittabi Fransız para sistemi üzerinde olumsuz etkisini derhal göstermiş ve Fransız Fransı sür'atle bir krize doğru sürüklenmiştir.

Grevler dolayısıyla Banque de France da kapalı olduğundan her

ne kadar Fransı destekleme görevini Milletlerarası Tediyeler Bankası bir müddet üzerine almışsa da 20 milyon dolar tutarında bir yardımdan sonra bu desteklemeden vaz geçmek zorunda kalmış ve Fransız fransı üzerinde muameleyi durdurmuştur.

Hemen alınan oldukça sıkı kambiyo tahditleri kararının da neticeye fazla bir etkisi olamamıştır. Mayıs ayı olayları sonucunda Fransız altın ve döviz rezervlerinde 300 milyon dolardan fazla bir azalma görülmüştür.

Fransız frangında bir devalüasyona gitmemeğe karar veren Hükümet 1958 yılındanberi ilk defa olarak Haziran başında Milletlerarası Para Fonundan 745 milyon dolar tutarında bir çekmede bulunmuştur.

Nihayet Haziran sonlarında yapılan seçimlerden General De Gaulle'ün kesin bir zaferle çıkması üzerine 5 Eylül 1968 tarihinde alınan çok cesurane bir kararla Fransadaki kambiyo tahditleri kaldırılmış ve kambiyo rejimi aynen 30 Mayıs 1968 den önceki hale ifrağ edilmiştir.

General De Gaulle'ün bu kararları alırken şahsi cesaretinin yanında beş milyar doları geçen altın rezervlerinden de kuvvet almış olduğu muhakkaktır.

IV — Son Olaylar

Fransız fransı krizinin kısmen atlatılması üzerinden üç ay bile geçmeden Avrupada yeni bir para buhranı başgöstermiştir.

Almanyanın 1967 yılında geçirmiş olduğu ekonomik durgunluktan sonra bu memleketin ödemeler dengesinin lehe dönmesi ve döviz rezervlerinin sür'atle yükselmesi üzerine markın reevalüe edileceği, diğer taraftan Mayıs buhranından beri devamlı döviz kaybına uğrayan Fransanın 1969 yılı bütçesinin 11,5 milyar frank açık vereceğinin anlaşılması üzerine esasen istikrarsız durumda olan Fransız frangının da devalüe edileceği söylentileri 1968 yılı Kasım ayı ikinci yarısında birden kuvvetlenmiş ve markın kıymeti sür'atle yükselirken, bunun baskısı altında Fransız fransı başta olmak üzere, diğer paralarda da düşmeler olmuştur.

Bu duruma bir çare bulmak üzere, (10) lar grubu denilen, dünyanın belli başlı kuvvetli paralarına sahip devletler (A.B.D., Almanya, Belçika, Fransa, Hollanda, İngiltere, İtalya, İsveç, Japonya, Kanada) Merkez Bankaları Guvernörleri evvelâ İsviçre'de Bâle şehrinde toplanmışlar, fakat bu toplantıda kesin bir karara varamamışlardır.

Bundan sonra durum daha da ağırlaşmış ve 20 Kasım günü (10) lar grubunun ve İsviçre'nin Maliye, İktisat Bakanları ve Merkez Banka-

ları Guvernörleri bu meseleyi görüşmeğe başlamışlar, çok çetin şartlar içinde geçen müzakereler üç gün devam etmiştir.

Bu arada spekülasyona mani olmak için başlıca merkezlerde altın ve döviz borsaları kapatılmıştır.

Alman Hükümeti, başka memleketlerin ekonomilerini düzeltmek için kendi ekonomisini bozmanın bahis konusu olamayacağını ısrarla müdafaa ederek Alman markının reevalüasyonuna karşı şiddetle diretmıştır.

Bonn toplantısı sonunda 22 Kasım 1968 günü yayınlanan bildiri de Fransa'ya yapılması kararlaştırılan 2 milyar dolar civarındaki mali yardımdan bahsedilerek Fransız frangının devalüasyonu zarureti dolaylı olarak ifade edilmiştir.

Ertesi günü öğleden sonra yapılan Fransız kabine toplantısında yapılacak işin sadece devalüasyon nisbetinin tayininden ibaret kaldığı ısrarla söylenir ve frangın devalüasyonu kararının açıklanması beklenirken bütün dünya radyoları, televizyonları, teleksleri ve telgrafları her tarafta bomba tesiri yapan haberi yaymışlardır: Fransız Cumhurbaşkanlığı yaptığı açıklamada Fransız frangını devalüe etmemeğe karar vermiştir. General De Gaule bir kere daha milletin karşısına kurbanı olarak çıkmak istemiştir.

Bu olayların gelişmesine paralel olarak memleketimizde de gerekli tedbirler alınmıştır. Evvelâ döviz mevcutlarımızın büyük kısmı doçemarka tahvil edilmiş; kuvvetli gözükmeyen dövizlerle olan mevcutlarımız Avrupa Para Anlaşması şanj garantisinden istifadeyi teminen her memleketin Millî Bankasında toplanmıştır. Ayrıca muhabirlerdeki döviz mevcutlarının günlük ihtiyaçlardan fazlasının otomatikman ilgili memleketler Millî Bankalarına devri temin edilmiştir. Bunlara ilâveten kuvvetli gözükmeyen dövizlerle transferler hızlandırılmıştır. Mevcut Fransız frangı efektifler sür'atle Fransaya gönderilerek tutarlarının hesabımıza geçmesi sağlanmıştır.

Yine hadiselerin gelişmesine muvazi olarak 22 Kasım 1968 sabahından itibaren şahıs ve müesseselerden alınacak efektif dövizlerin miktarı tahdit edilmiş, Fransız frangı, sterlin ve lîret üzerinden yeniden dövize çevrilebilir Türk lirası mevduat hesabı açılması, mevcut hesaplara bu dövizlerden mevduat kabulü ve tahvil talepleri müsadeye tabi tutulmuş, bilâhare efektif ve çek Fransız frangı alımı durdurulmuş, nihayet 23 Kasım sabahından itibaren Fransız frangı üzerinden hiç bir muamele yapılmaması kararlaştırılmış, ancak frangın devalüe edilmeyeceğinin ilânı üzerine de derhal bu karar kaldırılmıştır.

Fransız Hükûmeti frangın değerini muhafaza kararının hemen akabinde, Mayıs ayında almış bulunduğu tedbirlere benzer şekilde, yeniden sıkı bir kambiyo kontrolü rejimi ihdas etmiş, hatta bu kontrolü sadece menkul sermaye ve Fransız frangı efektiflerine değil, ithalât ve ihracat muamelelerine dahi teşmil eylemiştir.

Her ne kadar Fransa Mayıs buhranındanberi rezervlerinin yarısına yakın bir kısmını kaybetmişse de buna rağmen elinde olumlu kozlar vardır; ticaret dengesi müsbettir, 2 milyar dolara yakın dış yardım desteğine sahiptir. Fransız frangının maruz kaldığı kriz daha ziyade bir itimat buhranı olarak nitelendirilmektedir. Hâlen iki tehlike frangı tehdit etmektedir : Sosyal gerginlik ve altın üzerine spekülâsyon.

V — İzlenimler

Kasım 1967 de meydana gelen sterlin devalüasyonundan sonra para krizlerinin daha sık olarak meydana gelmesi milletlerarası para sisteminin hasta olduğu ve sistemde temelden bir reform zorunluğu bulunduğu kanısını zihinlerde kuvvetle yerleştirmiştir.

Aynı zamanda bu krizlerin çeşitli paralarda çeşitli şekillerde tezahür etmesi bütün sistemin birbirinin yakın etkisi ile çalıştığı, doların, sterlinin veya konvertibl herhangi bir Batı parasının yıkılmasının uzun vadede kimsenin çıkarına olmadığı, döviz kasalarının kuvvetle birbirine bağlı olduğu, ya hep beraber kurtulacakları veya teker teker boşalacakları gerçeğini ortaya çıkarmıştır.

Bu temel firkirden hareketle para konusunda karşılıklı yardımlaşma son bir yılda en yüksek seviyesine çıkmıştır.

Sterlin devalüasyonu akabinde İngiltere'ye Uluslararası Para Fonundan tanınan 1,4 milyar dolarlık «stand-by» kredisi; Beynelmillel Tediye Bankasının verdiği 250 milyon dolarlık kredi, Fransız frangının Mayıs - Haziran devresinde geçirdiği kriz dolayısıyla Para Fonundan 745 milyon dolar çekmesi, 1968 yılı Kasım ayında meydana gelen ikinci buhran sırasında yapılan (10) lar toplantısında Fransız frangını 2 milyar dolarla destekleme ve Alman markının baskısını azaltmak için ihracatı zorlaştırma, ithalâtı kolaylaştırma kararları bunların tipik misâlleridir. Aynı zamanda Merkez Bankalarınca sağlanan «swap» kolaylıkları da bu devrelerde hiss olunur şekilde artmıştır.

Bu sebeple son zamanlarda Amerikan maliye mabedinin en gizli kapıları dahi açılmıştır.

Ne varki son bir yılda sık sık tezahür eden krizlerle ağırlığını da-

ha kuvvetle hissetiren milletlerarası likidite sorununa uzun süredenberi maalesef kesin bir çözüm yolu henüz bulunamamıştır.

Bir taraftan Amerikan ödemeler dengesinin uzun yıllardanberi çeşitli sebeplerle açık vermesi ve diğer memleketlere olan kısa vâdeli borçların çoğunluğunun bir anda talep edilmesi halinde kısa sürede ödenemeyecek miktarda oluşu, diğer taraftan milletlerarası ticaretin inkişaf etmesi ve dünya altın fiatlarındaki artışın bu inkişafı destekliyecek ölçüde olmaması ve dış ticaret hadlerinin az gelişmiş memleketler aleyhine değişmekte devam etmesi yürürlükteki milletlerarası para sisteminin yeniden gözden geçirilerek ihtiyaçlara uygun hâle getirilmesi zorunluğunu ortaya çıkarmıştır.

1944 lerde Bretton Woods anlaşmaları hazırlandığı devirlerde, son yılda olduğu gibi, çok sayıda önemli paraların böyle arka arkaya buhran geçireceği düşünülmemiştir. Ne bu anlaşmalar, ne de sonradan Merkez Bankaları arasında gelişen işbirliği bu büyük para krizleri dolayısıyla Milletlerarası Para Fonunun kaynaklarını tüketmesi durumuna çare bulacak mahiyette değildir.

Halen bütün gözler Milletlerarası Para Fonu statüsünde yapılacak değişikliklerle üyelere sağlanacak yeni kolaylıklar üzerindedir.

Yukardaki açıklamalardan da anlaşılacağı üzere, konu fevkalâde önemli ve önemli olduğu kadar da çözümü güç ve uzaktan yakından bütün memleket fertlerini ilgilendirir mahiyettedir. İlgililerin her halde araştırıp çaresini bulacaklarını düşünerek bir kenara çekilmek yerine memleketin umumî idaresini ve ekonomisini yönetmekte görev almış kimselerin derece derece ve hep beraber konu üzerinde devamlı bir dikkat ve önemle durmaları ve bu husustaki gelişmeleri sürekli olarak izleyerek çeşitli ihtimâllere karşı hazırlıklı olmaları lüzumu aşîkârdır.

Başarınız ve istikbaliniz

tutumlu ve isabelli kararınıza bağlıdır.

Türkiye Vakıflar Bankasında

açtıracığınız her hesap

buyolda sizin için

en büyük şanstır.

Türkiye
Vakıflar
Bankası

GELİR VE KURUMLAR VERGİSİNDE YATIRIM İNDİRİMİ

İlhan UÇKUN

Genel Açıklama :

Günümüzde vergi, sadece Devlet'e varidat sağlıyan bir vasıta olmaktan çıkmış, ekonomik hayatta yapıcı, düzenleyici ve istikâmet verici bir fonksiyon ifa etmeğe başlamıştır. Teoride «verginin ekonomik fonksiyonu» şekliyle ifade edilen bu fonksiyonun gereği gibi işleyebilmesi için, pek çeşitli tedbirlere başvurulmaktadır ki, bunların en önemlilerinden biri de, şüphesiz, «Yatırım İndirimi» müessesesidir.

Mali literatürümüze ilk defa, 1961 Şubat ayında Maliye Bakanlığınca teşkil olunan ve şahsen üyesi bulunduğumuz, Vergi Reform Komisyonunun «Genel Vergi Reformu Raporu» ile giren bu müessese, 19/2/1963 tarih 202 sayılı kanunla Gelir Vergisi, 18/2/1963 tarih 199 sayılı kanunla da Kurumlar Vergisi Kanununa ithâl edilmiştir.

Bu basit ifadesiyle yatırım indirimi, belli bazı şartlara uygun teşebbüslerin yapacakları yine belli bazı şartlara uygun yatırımların değerinin muayyen bir yüzdesinin, bahis konusu teşebbüslerin gelir veya kurumlar vergisine tâbi kazançlarından düşülmesi, dolayısıyla vergi dışı bırakılması amacını güder.

Memleketin ekonomik kalkınmasının, rastgele yapılacak yatırımlarla değil, selektif bir görüşle, kalkınma plânlarına uygun yatırımlarla gerçekleşebileceği, bugün genellikle kabul edilen bir gerçektir. İşte yatırım indirimi, özel sektör yatırımlarının kalkınma plânının öngördüğü alanlara kanalize edilmesinde en etken teşvik tedbirlerinden birini teşkil etmektedir.

I — Yatırım İndiriminden Kimler Faydalanabilir?

Gelir Vergisi Kanununda Yatırım İndirimi müessesesi, ikinci kesimin sonuna eklenen sekizinci bölüm ile düzenlenmiştir. Kurumlar Vergisi Kanunu'nda ise, istisnalardan bahseden 8. maddenin sonuna ekle-

nen bir fıkra ile, Gelir Vergisi Kanunu'nun yatırım indirimi istisnasına ilişkin hükümlerinin sermaye şirketleri ile Kooperatif Şirketler (yabancı şirketler dahil) hakkında da uygulanacağı hükme bağlanmıştır.

Bu itibarla aşağıda vereceğimiz açıklamalar esas itibarile gelir vergisi mükellefleri gerekse sermaye şirketleriyle Kooperatif Şirketler için de muteber sayılmak gerekir.

Gelir Vergisi Kanununun Ek 1. maddesine göre, ticarî veya ziraî kazanç sağlayan gerçek kişilerle adı şirketler, kollektif şirketler ve âdi komandit şirketler yatırım indiriminden faydalanır.

İndirimden faydalanacak kurumlar ise, yukarda zikredilen 8. maddeye göre, Anonim, Limited, Eshamlı Komandit ve Kooperatif şirketlerdir.

Bütün bu teşebbüslerin sağladığı bütün kazanç ve iratlardan yatırım indirimi yapılması mümkün olmayıp indirim sadece ticarî ve ziraî kazançlara uygulanabilir.

II — Yatırım İndiriminin Kapsamı :

Kanun koyucu, yatırım indiriminin uygulanabilmesi için bazı şartlar aramaktadır. Gelir Vergisi Kanununun Ek 2. maddesine göre mezkûr şartlar şunlardır:

1 — İndirimin uygulanacağı ticarî ve ziraî kazançlar bilanço esasına göre tespit edilmiş olmalıdır.

Adî, Kollektif ve Adî Komandit şirketlerde indirim doğrudan doğruya bu şirketlerin kazançlarından yapılacağı cihetle, bilanço esasına göre defter tutulması şartı da bu şirketlerin şerikleri için değil, bizatihi kendileri için bahis konusudur. Kollektif ve Komandit şirketler Vergi Usûl Kanununa göre zaten bilanço esasına göre defter tutmak mecburiyetinde olduklarından, bu şart tatbikatta, şahsî firmalarla adî şirketler için önem arzetmemektedir.

2 — Yapılan yatırım, Devlet Plânlama Teşkilâtının hazırladığı kalkınma plânlarına uygun bulunmalıdır.

Yazımızın başında yatırım indiriminin mana ve mahiyetine kısaca değinildiği için, bu şartın üzerinde daha fazla durmayacağız. Yalnız tatbikatta tereddüt uyandırmaya müsait bir noktanın tavihinde isabet vardır. Yatırımların kalkınma plânlarına uygunluğundan kasıt, pratik yönden şöyle anlaşılacak lâzım gelir. Beşer yıllık kalkınma plânları çeşitli ekonomik sektörler için öngörülen ana prensipleri ve hedefleri açıklamakta olup, her sektör için belirli bir şekilde öngörülen hususlar yıllık programlarda yer almaktadır. Bu itibarla yatırım indirimi uygulamasında esas itibarile yıllık programlara itibar olunması daha tutarlı bir hal suretidir. Nitekim yıllık programlarda teşviki öngörülen yatırım ve üretim kolları bir liste halinde verilmiştir. Ancak bu listeler sınırlayıcı değil, açıklayıcı niteliktedir. Başka bir deyimle yatırım indiri-

riminin uygulanabilmesi için yatırım ve üretim kolunun mutlaka bu listede yer alması şart değildir.

3. Yatırımların belli bazı vasıfları haiz bulunması gerekir.

Bu şartlar Ek 2. maddede şöyle ifade edilmektedir. «Yatırımlar istihsalî genişletmeğe, prodüktiviteyi artırmağa, ihracatı geliştirmeğe, mahsûl ve mamûllerin kalitesini ıslâha, kültür seviyesini yükseltmeğe, ilmî ve teknik araştırmalara, çalışma güvenliğini sağlamağa, yabancı turist celbini temine matuf olmak üzere bina (personel lojmanları dışındaki meskenler hariç), makina, tesisat, teçhizat, taşıma vasıtası ve benzeri aktif değerlerin tedariki ve kuruluşu ile ilgili olmalıdır. Arazi tedariki ve yedek parça temini ile ilgili yatırımlar bu fıkra şumûlüne girmez. Ziraatte kullanılacak kimyevî gübre ve ilaç tedariki bu fıkraya dahildir. «Aktif değerlerin yeni olması bu değerlerin memleket içinde kullanılmamış bulunmasını ifade eder».

Mezkûr şartlarla ilgili bazı noktalar üzerinde bir nebze durmayı faydalı mütalâa etmekteyiz.

İlerde temas edileceği üzere halen yatırım indirimi ile ilgili müraعاتları incelemek, değerlendirmek ve karara bağlamak, Devlet Plân - lama Teşkilâtı içindeki, Yatırımları ve İhracatı Geliştirme ve Teşvik Bürosu'na tevdi edilmiş bir görevdir. Adı geçen Büro'nun bugüne kadar yaptığı uygulamada arazi tedariki, deyimi içine, fabrika binası inşası için alınan arsalar da dahil edilmiş ve alelittlak bütün arazi ve arsa tedarikleri indirimden faydalanacak yatırım harcamalarının dışında mütalâa edilmiştir. Halbuki uygulama Maliye Bakanlığı'nın uhdesinde iken, fabrika binası inşa etmek üzere alınan ve gerek muhasebe, gerek vergi mevzuatı yönünden bina maliyetine dahil edilen arsalar indirimden faydalandırılmış idi. Temennimiz, Büronun bu yanlış tatbikata bir an evvel nihayet vermesidir.

Diğer taraftan indirimden faydalanacak yatırım harcamaları arasında sarahaten yer almayan ilk tesis ve taazzuv giderleri tatbikatta indirim şumûlü içinde mütalâa edilmektedir.

Yatırım konusu aktif değerlerin yeni olması şartında dikkat edilmesi gereken husus, bu değerlerin memleket içinde kullanılmamış olmasıdır. Başka bir deyimle, yabancı memleketlerden ithâl olunan değerler için yenilik şartı bahis konusu değildir. Ayrıca yatırım indiriminden faydalanmakta iken başka bir teşebbüse devredilen veya satılan aktif değerler üzerinden, devir veya satın alan teşebbüsün de, bazı kayıt ve şartlarla, indirimden faydalanmağa devam edebileceği Gelir Vergisi Kanunu'nun Ek. 5. maddesince öngörülmüş olduğundan, bu halde de tabiatıyla yenilik şartı aranmayacak demektir.

4. Yapılan yatırımlar belli hadlerin üstünde olmalıdır. Bu hadler aşağıda sırayla arzedilmiştir:

- Kalkınma plânına uygun olan ve fakat aşağıda belirtilen özelliklerden birini taşımayan yatırımlarda 250.000 lira;
- Bölge kalkınma plânlarına uygun yatırımlarda 125.000 lira;
- Memleket ekonomisi bakımından ayrı bir önem ve özellik arz ettiği Yüksek Plânlama Kurulu'nca kabul edilen faaliyet kollarındaki yatırımlarda 125.000.- lira;
- Genel olarak tarım alanında yapılan yatırımlarda 50.000.- lira,

III — Yatırım İndiriminin Konusu:

Gelir Vergisi Kanunu'nun Ek 3. maddesinde, yatırım indiriminin münhasıran öz sermayeden sağlanan veya karşılanan yatırım miktarına uygulanacağı, öz sermayenin ise Vergi Usul Kanunu'nun 192. maddesinde belirtilen kaynaklar olduğu ifade edilmiştir.

Mezkûr maddenin gerekçesinde, indirimin yalnız öz sermayeden sağlanan veya karşılanan yatırımlara hasredilmesi, tasarrufu teşvik gayesi ile izah olunmaktadır. Kanaatimizce yatırım indiriminin gayesi esas itibarile ekonomimize, plâna uygun yeni değerler kazandırmak olduğuna göre, yatırımların finansman kaynağı itibarile indirim konusunu daraltmak tamamen fiskal varidat endişesinden ileri gelmiştir. Nitekim «Yatırım İndirimi» müessesesini memleketimizde ilk defa ortaya atan ve teklifleri büyük ölçüde aynen kanunlaşan Vergi Reformu Komisyonu da, indirim tatbikatında yatırımların finansman kaynağı ile ilgilenilmemesi ve hangi kaynaktan finanse edilirse edilsin aranan nitelikleri haiz yatırımların tümünün indirimden faydalandırılması gerektiği görüşünü benimsemiştir. Bu aksaklığın biran önce giderilmesi samimi temennimizdir.

Bilindiği gibi öz sermaye, yukarıda sözü geçen 192. maddeye göre, bilançonun aktif toplamı ile borçlar arasındaki fark olup müteşebbisin işletmeye vazettiği varlığını teşkil eder. İhtiyatlar ve kâr ayrı gösteriler dahi öz sermayenin cüzleri sayılır.

Öz sermayenin hesap şekli başlı başına bir etüd konusu teşkil edecek kadar geniş olduğu ve indirimden faydalanacak müesseseler bilanço esasına göre defter tutma mecburiyetleri dolayısıyla esasen ticarî ve ziraî kazançlarının öz sermaye ile mukayesesini yapmak suretiyle hesaplama durumunda buldukları cihetle, bu konuda tafsilâta girmeyi tercih ediyoruz.

Diğer taraftan Gelir Vergisi Kanununun Ek 3. maddesi ve Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 8. maddesi, öz sermaye şartına bazı istisnalar getirmiş bulunmaktadır. Şöyle ki:

- Ziraî yatırımlarda, kamu idare müesseseleri, bankalar, T. Ticaret Kanunu'na veya özel kanunlara göre kurulan kurumlar, teşekküller ve kooperatifler tarafından çiftçilere verilen krediler,

yatırım indirimi ile ilgili hükümlerin uygulanması bakımından öz sermaye gibi mütalâa edilecektir.

- Tahvilât ihracı suretiyle sağlanan kaynaklar, yatırım indirimi uygulanmasında öz sermaye sayılacaktır. T. Ticaret Kanunu'na göre tahvilât ihracı hakkı yalnız Anonim Şirketlere tanındığından, bu hükümden sadece anonim şirketler faydalanabilirler.

Yatırımların kısmen öz sermaye, kısmen de sair kaynaklarla finanse edilmesi halinde indirim, yatırımın öz sermayeden sağlanan veya karşılanan kısmına uygulanır. Bu konuda şu özelliğe dikkat edilmesi gerekir. İndirimden faydalanmak için yukarıda açıklanan en az yatırım hacminin tayin ve tespitinde öz sermaye şartı bahis konusu olmayıp, hangi kaynaktan finanse edilirse edilsin yatırım harcamalarının tümü nazara alınacaktır. Öz sermaye, sadece indiriminin miktarını hesaplama sırasında göz önünde tutulacak bir kıstastır.

IV — Yatırım İndiriminin Nisbeti:

Gelir Vergisi Kanunu'nun Ek 3. maddesinin 28/7/1967 tarih 933 sayılı kanunla değişik şekline göre, indirim nispetleri şu şekilde tespit olunmuştur:

- 1) Kalkınma plânı ve yıllık programlara uygun her nevi yatırımlarda, indirimden faydalanacak yatırım miktarının % 30 u;
- 2) Aynı şartları haiz ziraî yatırımlarda indirimden faydalanacak yatırım miktarının % 40 ı;
- 3) Bölgelerarası gelişmişlik farklarını azaltmak amacıyla aşağıdaki illerde (gelişmemiş bölge) kalkınma plânı ve yıllık programlara uygun olarak yapılacak hernevi yatırımlarda % 80;
- 4) Kalkınma plânı yıllık program kararlarıyla belli ekonomik faaliyet sektörleri için tespit edilen özel nisbetler. (Bu vesile ile mezkûr özel nispetlerin %50 nin üstünde olmak üzere % 80 e kadar değiştiğini ve 1968 yılı programının 17-20. sayfalarında yer alan 3 sayılı listede gösterildiğini belirtmek isteriz.)

Yapılacak yatırımların % 80 yatırım indirimi nisbetine tabi bulunduğu yukarıda sözünü ettiğimiz iller şunlardır :

Adıyaman	Erzincan	Kars	Siirt
Ağrı	Erzurum	Malatya	Tunceli
Artvin	Elâzığ	Maraş	Urfa
Bingöl	Gaziantep	Mardin	Van
Bitlis	Gümüşhane	Muş	
Diyarbakır	Hakkâri	Sivas	

Tesbit edilen yatırım indirimi nispetleri, plân hedeflerimizin tahakkuk derecesinin seyrine göre, yıllık programlarla değiştirilebilirler. Bu itibarla bir yıl meselâ % 50 nispetinde yatırım indiriminden faydalandırılan bir faaliyet sektörünün, ertesi yılın program kararnamesiyle indirim nispetinin yükseltilmesi veya düşürülmesi, hatta indirimden hiç faydalandırılmaması mümkündür.

Bir yatırım, farklı indirim nispetlerinin bir kaçından yararlanabilecek vasıfta bulunuyorsa, bunların en yükseğinden faydalandırılır. Buna göre faaliyet dalı olarak % 50 indirim nispeti tanınan bir yatırımın, yukarıda sayılan 22 ilden herhangi birinde yapılması halinde %50 değil %80 nispeti uygulanacak demektir.

V — Yatırım İndiriminin Başlangıcı:

Gelir Vergisi Kanunumuzun Ek 4. maddesine göre yatırım indirimlerinin uygulanmasına, yatırım konusunu teşkil eden değerlerin, işletmenin aktifine girdiği takvim yılından itibaren başlanır ve indirimden faydalananacak meblâğa balığ oluncaya kadar devam olunur.

Maddede, aktife girişinden neyin kastedildiği sarahatle ifade olunmamıştır. Yatırım indirimi ile ilgili müracaatların karar merci'i Maliye Bakanlığı iken, mezkûr Bakanlık bu deyim, aktif değerlerin inşa ve montajı tamamlanarak envantere alınması şeklinde yorumlamakta, bu sebeble meselâ henüz inşa halinde olan binalarla halen montajdaki tesislerin bilânçonun aktifine girmiş sayılmıyacağını kabul etmekte idi. Bakanlık Gelirler Genel Müdürlüğü'nün bu konu ile ilgili 36 sayılı yayınıni teşkil eden «Mevzuatımıza Yeni Giren Müesseselerden Yatırım İndirimi ve Azalan Bakiyeler Usulü ile Amortisman» adlı broşürde de aynı şekilde izah edilmiştir.

Bilâhare müracaatları değerlendirme ve karara bağlama yönünden tek merci haline gelen D.P.T. Yatırımları ve İhracatı Geliştirme ve Teşvik Bürosu, bu yorum tarzından ayrılarak yatırım harcamalarını ön plâna almış ve harcamaların hangi safhada olursa olsun aktife girmiş sayılacağı esasını benimsemiştir.

Aktife girme deyim, biraz aşağıda temas edeceğimiz üzere, yalnız yatırım indiriminin başlangıcı yönünden değil, indirim talebi ile ilgili müracaatlar ve hatta uygulanacak indirim nispetinin tayini bakımından da büyük önem arz etmektedir. Mezkûr deyim, iki ayrı yorum konusu teşkil etmesi tatbikatta bir hayli ihtilâf yaratmış olup bunların bir kısmı halen idarî kaza mercilerinde incelenmektedir.

Kazaî içtihadların da ışığı altında durumun bir an önce aydınlığa kavuşturulması büyük bir zarurettir kanısındayız.

Diğer yandan Ek 2. maddeye göre, her yıl yapılacak indirim, o yıl içinde bilânçonun aktifinde yer almış olan indirimden faydalananak ak-

tif değerlerin toplamında, öz sermaye ile sağlanan veya karşılanan kısmına indirim nisbetlerinin uygulanması suretiyle bulunur. Evvelki yıllarda aynı surette ayrılmış olup da o yılların kazançlarından düşülmemiş bulunan indirim miktarları mevcutsa bunlar da ayrıca nazara alınır. Bu suretle ayrılmış olan indirimler toplamı, hiç bir şekilde ve surette genel yatırım toplamında öz sermaye ile sağlanan veya karşılanan kısmın toplamına indirim nisbetlerinin uygulanması suretiyle bulunacak miktarı aşamaz.

Görüldüğü gibi kabul edilen sistemde, indirim uygulama süresi bakımından bir sınır yoktur ve indirim miktarı tamamlanmaya kadar kaç yıl sürerse sürsün, indirim devam olunabilir.

VI — Yatırım İndirimi Talebi ve Müracaatı :

Yatırım indirimi ile ilgili müracaatlar, «Devlet Plânlama Teşkilâtı Yatırımları ve İhracaatı Geliştirme ve Teşvik Bürosu»na iki nüsha dilekçe ve üç nüsha formüler ile yapılır. Yeni yatırım ve ek yatırımlar için ayrı olarak doldurulması gerekli formüler adı geçen bürodan alınabilir. Direkçeye ayrıca, teknik plânlar ve mükellefin bağlı olduğu vergi dairesinden, bilânço esasına göre defter tutulduğunu tevsik için alınacak bir belge de eklenir.

Ancak ihtiyaç ve sarfı, mahallin en büyük mal memuru ve tarım teşkilâtı tarafından onaylanmak şartıyla, tarımda kullanılabilecek kimyevi gübreler ve ilaç ile ilgili yatırımlarda, mezkûr Büro'ya başvurmağa lüzum yoktur.

Yatırım indiriminden faydalanabilmek için, yatırıma başlandığı takvim yılının, özel hesap dönemi uygulanan hallerde bu dönemin son gününe kadar müracaat olunması gereklidir. Bu tarihten sonra yapılacak müracaatlarda, daha önce teşebbüsün aktifine girmiş olan iktisadî değerler, yatırım indiriminden faydalandırılmaz ve indirim yatırımın kalan kısmına uygulanır.

Komple tesislerde yatırım tamamlandığı, diğerlerinde istimâl ve istihsale başlandığı yılın sonuna kadar da indirim talebinde bulunulabilir. Ancak birden fazla yıllara sirayet eden yatırımlarda, yatırıma başlandığı (yani yatırımla ilgili ilk harcamanın yapıldığı) yılın sona ermesinden sonraki yıllarda yapılacak müracaatlarda, daha önceki hesap dönemlerinde teşebbüsün aktifine girmiş olan iktisadî değerler yatırım indirimi bakımından nazara alınmaz ve indirim, yatırımın kalan kısmına uygulanır. (22.4.1968 tarih 6/9913 sayılı Kararnamenin 1. maddesiyle eklenmiştir).

Büro, yapılan müracaat dilekçesini ve eklerini (gerekirse müracaat sahibi firmalardan tamamlayıcı bilgi alarak) inceledikten ve değerlendirildikten sonra, yatırım indiriminden faydalandırılmasını uygun bulur-

sa, bunu bir indirim belgesi ile ilgiliye bildirir. Söylemeğe lüzum yoktur ki Büronun kararı, kendisine intikâl eden donelerin doğruluğu kabul edilerek verilmiş bir karardır. Bu sebeble ilerde Maliye Bakanlığı'nın vergi inceleme elemanlarınca yapılacak revizyonlar sırasında tesbit edilecek gerçek duruma itibar olunur. (Öz sermaye ile sağlanan veya karşılanan yatırım miktarı gibi)

VII — Muhasebe Usulü ve Şartların İhlâli :

Mükellefler, muhasebelerini, yatırım indiriminden faydalandıkları miktarların yıllar itibariyle takibini sağlayacak tarzda düzenleyecek - ler, faydalandıkları yatırım indirimi miktarını yıllık beyannamelerde ayrıca göstereceklerdir.

Yatırım indirimi konusu aktif değerlerin (yatırımın hangi safha - sında olursa olsun) yatırımla güdülen gaye dışında parça parça satıl - ması veya Ek 2. maddedeki şartlardan herhangi birinin ihlâli halinde, yatırım indirimi dolayısıyla zamanında tahakkuk ettirilmemiş vergiler yönünden vergi ziyayı hadîs olmuş sayılır ve binnetice cezalı tarhiyat cihetine gidilir.

Bu konuda, zamanında alınmıyan vergiler ile vergi cezalarında za - manaşımı, vergi tarhinin veya cezanın kesilmesini gerektiren hususun husûle geldiği tarihi takip eden yılın başından itibaren başlar.

Sonuç:

Kalkınma plânında öngörülen kalkınma hızının gerçekleşmesi için plânda özel sektör için öngörülen yatırımların, yine plânda öngörülen bölgelerde, faaliyet alanlarında ve istenilen hacimde yapılması şarttır. Müteşebbisleri bu bölgelerde, faaliyet alanlarına ve istenilen hacimde yatırım yapmağa sevkedecek en etken vasıtalarından biri olan yatırım in - dirimi, bu yönü ile karma ekonominin en tipik müesseselerinden birini teşkil etmektedir.

Ancak, bu müessesenin kendisinden beklenen meyvaları en kısa za - manda verebilmesi için, bir kısmına bu kısa etüdümüzde işaret olunan aksayan yönlerinin sür'atle düzeltilebilmesi bir zaruretin ifadesi olduğu kadar en samimî temennimizdir.

PARANIZ KIYMETLİDİR

Onü,

TOPRAĞA GÖMECEĞİNİZ
YERDE

BANKAMIZDA DEĞERLENDİRİNİZ

TÜRKİYE
EMLÂK **KREDİ**
BANKASI

SINAI YATIRIM PROJELERİNİN HAZIRLANMASINDA DİKKATE ALINMASI GEREKEN ESASLAR

I

Nejat GÜLEN

Karma ekonomi düzeninde iktisadî kalkınma, geniş ölçüde, tesbit edilen kalkınma plânı çerçevesinde, yeni işletmeler kurulmasına, ya da önceden mevcut işletmelerin yeni yatırımlarla işlerini geliştirmelerine bağlıdır. İktisadî-malî teşvik imkânlarından yararlanma amacı yanında, teşebbüsler, özellikle orta ve uzun vadeli krediler sağlayabilmek için «yatırım projelerinin hazırlanması» zorunluğuna karşı karşıya bulunmaktadır.

T. Sınai Kalkınma Bankası Plâsman ve Malî Tahlil Başkan Muavini Sayın Nejat Gülen, yetkili bir uzman olarak, bu konuyu, aşağıda ilk kısmını bulacağınız ve birkaç sayı sürecektir etrafında bir etüdünde bilgilerinize sunuyor. BANKA

Giriş :

Sınai İşletmelere ait yatırım projeleri, bahis konusu yatırımlarla ilgili sermayedarlara, uzun vadeli borç vermesi melhuz olan finansman müesseselerine veya yatırımın teşvik edilip edilmemesinde rol alacak olan müesseselere takdim edilmek ve yatırımın değerlendirilmesini sağlamak maksadile tanzim edilir.

Projenin tetkiki sonucu sermayedar yatıracağı sermayenin miktarını, zamanını, elde edeceği menfaatleri (temettü, sermayesinin müstakbel değeri vs.) hakkında peşinen bir fikir sahibi olacak yatırıma girişmek veya girişmemek kararını verecektir. Yatırımın finansmanında rol alacak olan finansman müesseseleri de keza açacakları kredinin lüzumu, geri alınması, emniyeti vs. hususlarda bir karara varacaklardır. Yatırımların teşvikinde söz sahibi olan müesseseler de (Devlet Plânlama Teşkilâtı gibi) muhtelif açılardan proje değerlendirmesi yapmak imkânını bulmuş olacaklardır.

Bu bakımdan, bir yatırım projesi tanzim edilirken o proje ile direkt

endirekt ilgili kimselerin muhtemelen bütün suallerinin peşinen ve hakikate mümkün olduğu kadar yaklaşmak çabası içinde cevaplandırılmaya çalışılması gerekir. Ancak, şurası da bir hakikattir ki, hiçbir yatırım projesi, aynen tahakkuk edemez. Proje plân değildir. Tahminlere dayanır. Proje ile fiilî durum çok kere farklı şekilde tezahür eder. Ancak, bu farkın asgariye inmesi için proje yapılırken elde mevcut bilgiler, içerisinde bulunulan bütün şartlar, ileride vuku bulacak olaylar ve muhtemel ortam, en sıhhatli netice veren metodlarla mümkün olduğu kadar dikkatle değerlendirilmelidir. Eldeki imkânlar azamî derecede kullanıldıktan sonra projenin fiilî durum ile inhiraf etmiş olmasından endişelenmenin lüzumu yoktur. Zira projenin esası tahmindir. Bu bakımdan tahminlerin isabet derecesine göre netice alınacaktır.

Projenin hazırlanması, daha doğrusu bir yatırım proje değerlendirmesi mevzuuna girmeden önce tekrarda faide vardır ki, ne kadar küçük olursa olsun her yatırım, her teşebbüs bir projeye dayanır. En küçük müteşebbis bile zihninde veya sigara paketinin arkasında bir proje yapar, bunu değerlendirir. Büyük projelerle sigara paketi üzerinde yapılan projeler arasında hareket noktası itibariyle fark yoktur. Sadece biri iptidaidir, diğeri sıhhatli istatistiklere, araştırmalara, çalışmalara dayanır. Her iki projede de teknik, ekonomik malî durum nazarı itibara alınmış, yatırım tutarı ve finansmanı hesaplanmış, rantabilite vs. hususlar tahmin edilmiştir.

Sinaî işletmelerin yatırım projelerinin yapılmasında, tatbikattan doğmuş, tecrübelerden tahassül etmiş ve proje değerlendiren beynelmilel müesseselerce kabul edilerek adeta kalıplaşmış bir takım şekiller ve usullerden istifade edilmektedir. Bu hususlar gerekli şekilde düzenlendiği takdirde, gerek mevcut bir işletmenin tevsiî olsun, gerekse yeni bir yatırım projesinin realizasyonu bahis konusu bulunsun, proje otomatikman tamamlanmış olacaktır.

Aşağıda projenin temel unsurları ve bu unsurlar hakkında mümkün olduğu kadar teferrüata inmeden ve birbirleri ile bağlantıları kaybetmeden izahat vermeğe çalışacağız.

- 1 — Projenin gayesi,
- 2 — Müteşebbisler, idareciler hakkında bilgi ve hukuki durum,
- 3 — Malî durum ve faaliyet neticeleri,
- 4 — Teknik durum,
- 5 — İktisadî durum,
- 6 — Yatırım maliyeti,
- 7 — Yatırımın finansmanı,
- 8 — Rantabilite,
- 9 — İşletmenin değerlendirilmesi,
- 10 — Sonuç.

1 — Projenin gayesi :

Bu bölümde yatırımın esprisini açıklanmalı, gayenin ne olduğu belirtilmelidir. Yeni bir tesis mi kurulacaktır? Bu tesiste ne imâl edilecektir? Mamûllerin vasıfları ne olacaktır? Kapasite nedir? Kapasitenin gelişimi nasıl bir seyir takibedecektir. Tesisin ömrü ne kadardır?

Yahut mevcut bir tesis tevsi mi edilmektedir? Tevsiden maksat nedir?

Yoksa mevcut işletmenin idamesi için mi ilâve yatırım yapılmaktadır? Munzam bir kâr mevzubahis olmayıp mevcut kârı devam ettirebilmek için mi bu yatırım zaruridir? Teknik, ekonomik ve malî bakımlardan gayenin hangisi ön plândadır?

Yukarıda sayılmaya çalışılan esaslar dahilinde yapılacak yatırımın yeni, tevsi, modernizasyon, dar-boğaz izalesi vs. gibi ana gayesi yanında gerek teknik, gerek ekonomik ve en mühimi malî bakımlardan ne maksatla öngörüldüğü teferrüatlı bir şekilde belirtilmelidir.

2 — Müteşebbisler, idareciler hakkında bilgi ve hukukî durum :

Müteşebbislerin kişilikleri hakkında bilgi verilmeli, kısa biyografileri konulmalı, iş kabiliyetleri, performansları açıklanmalıdır. Mevcut veya kurulacak olan müessesenin teknik ve idari elemanları hakkında da kabiliyet ve ehliyetleri açısından fikir verecek bilgiler olmalıdır.

Yine müessesenin (mevcut veya mutasavver) hukukî durumu, bilhassa Ticaret Hukuku bakımından yeri, şirket statüsü vesair özellikler belirtilmelidir.

3 — Mali Durum ve Faaliyet Neticeleri :

(Bu bölüm sadece faaliyet halinde olan işletmeler için bahis konusudur.)

A — Müteşebbisin son 3 faaliyet yılına ait bilânçoları tahlil yapmaya müsait şekilde tertiplenip malî durum tablosu tanzim edilecek ve ayrıca son yıla ait bilânço kalemlerinin mahiyeti hakkında açıklamalar da bulunulacaktır.

Bilâhare bilânço kalemlerinin mukayese ve seyri hakkında bilgi verilecek, bu arada tahliller nisbetlerle ifade edilecektir.

Böylece malî durum değerlendirilmiş olacaktır.

Mali durum tablosuna örnek olarak bu konuda hâlen mevcut en mükemmel form olan Türkiye Sınai Kalkınma Bankasının bilânço tipi aşağıda gösterilmiştir:

A — CARİ AKTİFLER

- 1 — Kasa
- 2 — Bankalar
- 3 — Müşteriler
- 4 — Stoklar:
  - a) Mamül maddeler
  - b) Yarı mamüller
  - c) Ham maddeler
  - e) Yardımcı maddeler
  - f) İşletme malzemesi v.s.
- 5 — Diğer carî aktifler:
  - a) Ham madde akreditifi ve depozitolar
  - b) Avanslar
  - c) Ortaklar carî hesabı
  - d) Sair

B — SABİT KIYMETLER

- 6 — Arsa
- 7 — Binalar
  - Amortisman
- 8 — Makine-tesisat
  - Amortisman
- 9 — Nakil vasıtaları ve demirbaşlar
  - Amortisman
- 10 — Yedek parçalar

C — SAİR AKTİFLER

- a) İştirâkler, esham, tahvilât, bono
- b) Sabit kıymet akreditifleri
- c) İlk tesis masrafları
- d) Sair

Toplam**X**

A — CARİ BORÇLAR

- 1 — Alacaklılar
  - Senetli
  - Senetsiz
- 2 — Kısa vadeli banka borçları
- 3 — Vergi borçları
- 4 — 1 yıl içinde vâdesi gelecek uzun vadeli borç taksitleri
- 5 — Diğer borçlar

TL.**B — UZUN VADELİ KREDİLER**

- a — T. Sınai Kalkınma Bankası
- b — Diğer
- c — İşletme sermayesi kredileri

C — ÖZ SERMAYE

- 5 — Müseccel sermaye
  - ödenmemiş sermaye
- c — Kanunî ihtiyatlar
- 7 — Fevkalâde ihtiyatlar
- 8 — Hissedarlar (+) (—)
- 9 — Devre net kârı
(Vergiden sonraki)

Toplam**X**

Pratikte en ziyade kullanılan bilânço tahlil rasyoları da şunlardır:

- a) Asit nisbet,
- b) Carî nisbet,
- c) Öz kaynaktan işletme sermayesi / Öz sermaye nisbeti,
- d) Yatırım kredileri / Sabit kıymet nisbeti,
- e) Uzun vâdeli krediler / Öz sermaye nisbeti,
- f) Uzun vâdeli krediler / Umumî yatırım nisbeti,
- g) Borç / Sermaye nisbeti.

Bu nisbetlerin manâ ve kullanılış şekilleri «Malî Tahlil» mevzuuna girdiğinden burada üzerinde durulmamıştır.

B — Mukayeseye esas alınan bilânço devreleri itibariyle gerek miktar ve gerekse değer itibariyle imalât, satış neticeleri, fiat vs. hususlar cetveller halinde gösterilecektir.

Değer itibarile faaliyet neticelerini gösterir bir cetvel örneği aşağıdadır:

	Yıl	Yıl	Yıl
Brüt Satış Tutarı:			
(—) İskonto iade vs.			
Net Satış Tutarı			
(—) Satış maliyeti			
Satış kârı			
(—) Kısa vadeli faizler			
(—) Uzun vadeli faizler			
İşletme kârı			
(+) (—) Diğer gelir - giderler			
Devre kâr - zararı			
(—) Vergiler (Kurumlar ve Stopaj)			
Net kâr			
Satış Maliyetinin Müfredatı			
Ham ve yardımcı madde sarfiyatı			
İşçilik			
Maaşat			
İşletme masrafları			
Ambalâj masrafları			
İdare masrafları			
Amortismanlar			
<u>T o p l a m</u>			
(+) (—) Yarı mamûl stok farkı			
İmalât maliyeti			
(+) (—) Mamûl stok farkı			
<u>T o p l a m</u>			
(—) Satış masrafları			
(—) Gider vergisi			
Satış maliyeti			

Faaliyet neticelerinin değerlendirilmesinde kullanılan rasyolar umumiyetle şunlardır:

- Satış kârı / Ciro nisbeti,
- İşletme kârı + Uzun vadeli kredi failzeri / Umumi yatırım,
- Net kâr / Öz sermaye,
- Cari aktif / Ciro,
- Stok devir sürati,
- Mamûl stoku / İmalât mâliyeti,
- Müşteriler / Ciro,
- Kasa + Banka / Ciro.

C — Mali durum ve faaliyet neticelerinin birlikte mütalâası ile müessesenin durumu hakkında genel yorum ve bu yoruma müsteniden ileriki faaliyetler ve mali durumu tahmine mesnet olabilecek neticeler çikartılmalıdır.

Projenin teknik ve iktisadi yönden hazırlanması ile ilgili kısımlar gelecek yazımızın konusunu teşkil edecektir.

FRANSA'DA KISA VADELİ KREDİ REFORMU

Alp GÜRUS

Fransa'da son yıllarda bankacılık sisteminin kuvvetlendirilmesi; özellikle Müşterek Pazar karşısında Fransız bankalarının yabancı bankalara nazaran rekabet gücünün arttırılması amacıyla bazı reformlara girişilmiştir. (*)

Bu yazımızda yapılan reformlardan geniş bir inceleme ve araştırma sonucu uygulanan ve kısa vadeli kredi tekniğine getirdiği yenilik bakımından ayrı bir özellik taşıyan «Kısa Vadeli Kredi Reformunu» ele almak istiyoruz.

Reformun Amacı :

V. Plânın Genel Ekonomi ve Finansman Komisyonu Fransız teşebbüslerinin finansal yapılarında bazı zayıf noktaların varlığına dikkati çekmişti. Bu Komisyonca hazırlanan rapora göre, kısa vadeli kredi, özellikle ticarî senetlerin iskontosu şeklinde açılan krediler bu işletmelerin finansmanında normalin üzerinde bir yer işgal etmektedir.

Gerçekten, Fransa'da ticarî senetlerin iskontosu şeklinde açılan kredilerin nispeti çok yüksektir. 1965 yılı sonunda 93, 57 milyon frank'a ulaşan kısa vadeli kredi hacminde iskonto kredisi % 79 nispetiyle 74,11 milyarlık büyük bir yekûn teşkil etmekte, borçlu cari hesaplar ise 19,49 milyar franktan ibaret bulunmaktadır. Halbuki, Almanya, Belçika ve İtalya'da iskontonun payı çok daha düşüktür. Anglo Sakson memleketlerinde ise iskonto kredisi hemen hemen yoktur.

Adı geçen Plânlama Komisyonu iskonto sisteminin fazla miktarda personel ve idare masraflarına sebebiyet verdiğine işaret etmiştir. Zira, senet üzerindeki bütün imza sahipleri; keşideci, muhatap, senedi iskonto eden banka ve reeskont eden emisyon kurumu, senetlerin vadelere itibariyle kaydını tutmak, acyolarını hesaplamak, tahsillerini te-

(*) Fransız bankacılığındaki reformlarla ilgili bir çeviri Banka Dergisinin 1967 / Ağustos sayısında yayımlanmıştır.

min etmek gibi işlemleri yerine getirmek mecburiyetindedir. Ayrıca senetlerin kontrolü, kabûle arzı, iadesi gibi işlemleri de bunlara ilâve etmek gerekir. Halbuki Anglo-Sakson ülkelerinde uygulanan açık kredi sisteminde işler çok daha basittir. Bankalarda her müşterinin üzerine çek çekebileceği veya virman yapacağı muayyen limitli bir hesabı vardır. Bu hesapların tutulması iskonto muamelesine nazaran çok daha az sayıda personel istihdamını gerektirir. Yapılan hesaplara nazaran bir çek veya virman bankaya sırasıyla 0,60 ve 0,50 franka mal olduğu halde bir senedin maliyeti 2,75 frankı bulmaktadır.

İskonto kredisini bu bakımdan bankaların ve tüm ekonominin menfaatine uygun görmeyen komisyon şahsî nitelik taşıyan kredileri, yani iskontoya tevdi edilen senetlerin teşkil ettiği değerlere değil, fakat işletmenin kapasitesine ve orta ve uzun vadeli perspektifine dayanan kredi şekillerinin geliştirilmesini tavsiye etmiştir.

Gilet Komisyonunun Tavsiyeleri :

Ticari iskontonun geleneksel prosedürü'nün zayıf tarafları ve banka yönetimi bakımından taşıdığı sakıncaların incelenmesi ve aynı zamanda yeni çözüm yollarının araştırılması görevi Mayıs 1966 tarihinde, Henri Gilet başkanlığındaki «Kısa Vadeli Kredi Tekniklerinin Modernleştirilmesi için Etüd Komisyonu» ismindeki bir komisyona havale edildi.

Beş aylık bir çalışmadan sonra raporunu veren mezkûr komisyonun Bakanlar Kurulunca da kabul edilen tavsiyeleri şu noktalarda toplanıyordu:

— İskonto kredisine konu teşkil eden poliçe hukuken ticarî alacağın temsili, mobilizasyonu ve tahsili bakımından ideal bir araçtır. Fakat onun bu üstün nitelikleri, özellikle poliçenin borçlu tarafından kabulü zorunluluğu bu tekniği ağır ve dolayısıyla pahalı bir hale getirmektedir.

— Öte yandan, bankalar, kendilerine küçük montanlı çok sayıda senedin tevdi edilmesi dolayısıyla ağır bir iş hacmi ile karşılaşmaktadırlar. Nitekim iskonto edilen senetlerin 2/3 si 1000 franktan daha küçük montanlıdır; 500 frankdan daha aşağı senetler ise iskonto edilen senetlerin yarısından çoğunu teşkil etmektedir. Tahmin edildiğine göre; senetlerin tabii tutulduğu çeşitli işlemler banka personelinin % 10-15 ini işgâl etmekte, senetlerin kayıt ve takibi de oldukça güç olduğundan bu konuda bir produktivite artışı beklenmemektedir.

Ayrıca, iskontoya karşı olan geleneksel bağlılığın yarattığı tatbikatı ve teamülü de göz önünde tutmak gerekir. Keza, Fransa'nın esas itibarıyla küçük çapta işletmelere dayanan iktisadî bünyesinin özelliğini de dikkate almak yerinde olur.

Bu sebeplerle, iskontoya müracaatı otoriter bir şekilde sınırlamak bahis konusu olamaz. Ancak, bankaların, iskonto kredilerini maliyet fiyatının altında bir tarife ile sürdürmesine de imkân yoktur. Bu itibarla, poliçe kullanımını, güvenlik bakımından haiz olduğu avantajlar dolayısıyla terk etmek istemeyen müşteriler iskontonun gerçek maliyetine katlanmayı göze almalıdır.

Bu şartlar altında iskonto kredisi kullanmayı lüzumlu görmeyen firmalara tahsis edilmek üzere daha düşük maliyetli yeni bir kredinin ihdasına ihtiyaç gözükmemektedir.

Yeni bir kredi tekniği, ticarî senetlerin değil fakat satış makbuz veya faturalarının temsil ettiği ticarî alacakların, firmalarca tanzim edilecek poliçeler vasıtasıyla, mobilizasyonu suretile temin edilebilirdi. Fakat bu şekilde temsil edilen alacakların hukuken kredi müessesesi emrine devri caiz olmadığından formül bankalar için bir teminat teşkil etmiyordu. Bu bakımdan yeni bir aracın ihdası zorunlu görüldü.

Bu yeni araç da gene faturadan teşekkül edecekti; ne var ki, fatu-
raya ödenmeme halinde, ticarî senetlerin haiz olduğu zecri imkânların tanınması zorunlu idi.

Bu maksatla, komisyon, ticarî alacakların isbat ve temsiline olduğu kadar devrine de imkân veren protesto edilebilir bir faturanın ihdasını teklif etti ve 28.9.1967 tarihli kararname de bunun esaslarını tesbit etti.

Bu yeni hükümlere göre, borçlusunu tacir olan bir fatura ticarî bir senet niteliği kazanmaktadır. Şekli kayıtlar yanında ödeme süresini de ihtiva eden protesto edilebilir bir faturanın bir banka veya malî kuruluşu devri de caizdir.

Ticarî Alacakların Mobilizasyonu Kredisinin İşlemesi :

Bu kredinin işleme tarzı şöyledir: Meselâ 100 müşteriden alacaklı olan bir firma bankaya 4 er ay vadeli 100 senet yerine, borçlu ismi, adres ve borç tutarlarını ihtiva eden bir bordro tevdi eder. Ayrıca banka emrine bu bordronun tutarı kadar bir senet imza eder ve müşterilerden tahsil edeceği paraları da bankaya yatırmayı taahhüt eder. Buna karşılık bordronun net tutarı firma hesabına alacak kaydedilir.

Öte yandan, firma, faturaları müşterilerine gönderir ve bedellerini kendi bankası veya müşterilerinin bankaları aracılığıyla tahsil ettirir. Borcun ödenmemesi halinde faturanın protestolu olması dolayısıyla borçlu protesto edilir.

Bu prosedür bankayı tahsil külfetinden kurtarır. Dolayısıyla banka, açtığı kredi için işkontodan daha düşük bir faizle yetinebilir. Ayrıca banka, açtığı kredi karşılığında müşterisinden bir emre yazılı senet aldığından, reeskont yoluyla bu krediyi vadesinden önce de mobilize edebilir.

Bununla beraber bu kredi şeklinde bankaların güvenliği senetlerin kendi emrine geçtiği iskonto kredisi kadar kuvvetli sayılamaz. Bu sebeple Gilet Komisyonu şu iki şık üzerinde durmuştur :

Birinci halde, banka özel bir garantiye ihtiyaç duymaz. Açtığı kredi müşterisinin ticarî alacaklarına dayanmakla birlikte, esas itibarile, onun şahsî kredi değerine ve ödeme gücüne göre tesbit edilir. Bu hal, yeni kredi formunun «Garantisiz» şekline uygun düşer.

İkinci ihtimâlde, banka, açtığı kredi için özel bir teminata lüzum görür. Bu ihtiyacı temin etmek için Gilet Komisyonunun talebi üzerine, Bakanlar Kurulunun kararı ile yeni bir alacağın temlikî şekli ihdas edilmiştir. Böylece ticarî alacakların mebilizasyonu kredisinin garantiî formu uygulamaya konulmuştur.

Protestolu Fatura :

Bahis konusu kredi formunun başlıca belgesini teşkil eder. Protestolu faturanın başlıca 2 ayırıcı niteliği vardır :

1 — Bu nevi fatura, ticarî alışverişlerde kullanılan faturalardan farklı olarak ödeme şeklini ve özellikle ödeme süresini ihtiva eder.

2 — Öte yandan, protestolu fatura borçlusuna tarafından reddedilmediği sürece zimnen kabul edilmiş sayılır.

Bu özellikleri bakımından, alâlade faturadan ayrılan bu fatura, kabul edilmiş poliçenin hüviyetini kazanmakta dolayısıyla borçlusuna için icbar edici bir belge olmaktadır.

İcbar keyfiyeti, ilk olarak faturanın açıkça kabul edilmediği halde, protesto edilebilmesinden ileri gelmektedir. Bundan başka, protestolu fatura alacaklı tarafından bir kredi kurumuna devredilmişse borçlu borcunu, alacaklısına karşı olan müracaat hakkı mahfuz kalmakla beraber, her hangi bir şart ileri sürmeksizin buraya ödemek zorundadır.

Alacakların Devir, Tahsil ve Ödeme İşlemleri :

Protestolu fatura veya bordronun devri, alacak hakkının da devri demektir. Bu devir kredi kurumuna borçluya doğrudan doğruya müracaat hakkı verir. Ancak, kredi konusu olan protestolu fatura veya bordroların aşağıdaki şartları taşıması zorunludur.

1 — Fatura iki nüsha olarak düzenlenmelidir.

2 — Her nüsha üzerinde «faturanın bir banka veya malî kuruluşa devrinin kabil olduğu», «borçlu tarafından ileri sürülecek taleplerin 15 gün içinde yapılması gerektiği» hususları yazılmalıdır.

Faturanın birinci nüshasını elinde bulunduran borçlu devir olayından bankanın ihbarı üzerine haberdar olur. Bu ihbardan itibaren borçlunun borcunu devren yapılmış olduğu lehdar bankaya ödemesi icap eder.

Görüldüğü gibi, bu kredi tekniğinde fatura veya bordroların tahsili işlemi kredi muamelesinden prensip itibarile ayrılmış bulunmaktadır. Halbuki iskontoda banka iskonto ettiği senetleri bizzat tahsil etmek zorundadır.

Yönetmelikçe tesbit edildiğine göre; faturanın tahsili, devir vuku bulmamışsa alacaklı tarafından, alacağın devri halinde ise lehdar banka tarafından yerine getirilir.

Borcun ödenmesinde, poliçe hariç olmak üzere mevcut ödeme araçlarından (Çek, havale) istifade edilebilir.

Sonuç :

Kısa vadeli kredi reformu esas itibarile 2 amaca yönelmiştir.

1— Kısa süreli amaç, bu kredi tekniğinin uygulamaya konulmasıyla bankaların, masraflardaki artış sebebiyle, iskonto tarifesinde yapmış oldukları yükseltmenin firmalara aksetmesini önlemektedir.

Gerçekten ticarî alacakların mobilizasyonu kredisi bir çok müşteriden olan alacağın bir senet veya bordro da toplanarak kredi konusu olmasına imkân verdiğinden hem bankaların, hem de firmaların işlerini basitleştirici bir nitelik taşımaktadır. Özellikle kredinin garantisiz şeklinde bu basitlik daha da barizdir, zira bu sonuncu halde, alacakların mobilizasyonu sadece banka emrine tanzim edilen bir senetle gerçekleşmektedir. Dolayısıyla kredi nevinin fiyatı iskontodan daha düşüktür. Fakat burada, müşteriye büyük bir güveni gerektiren şahsî bir kredi şekli bahis konusu olduğunu gözden uzak tutmamak gerekir.

Buna karşılık «Garantili» kredi formu oldukça kompleks bir hukukî mekanizmaya dayandığından «Garantisiz» şekle nazaran daha az basittir. Ancak protestolu faturanın ihdası ve bunun yarattığı yükümlülüklerle alacakların tahsilleri kolaylaşmıştır.

2 — Uzun süreli olarak, ticarî alacakların mobilizasyonu kredisinin uygulamaya konulmasıyla, Fransız bankacılığında firmaların kendi kredi değerliliklerine dayalı şahsî kredi şekillerine doğru başlamış olan gelişme hız kazanacaktır.

Gerçekten, kısa vadeli kredi reformu bankaların kırtası çalışmalarını hafifleterek onların şahsî kredi anlayış ve zorunluluğu üzerine eğilmelerine imkân verecektir.

Bu suretle, bankalar, geleneksel ödünç para verici fonksiyonlarının ötesine giderek müşterilerinin birer malî danışmanı olma rolünü oynayabilmek için gerekli çabayı sarfedebileceklerdir.

TÜRKİYE

BANKASI

PARANIZIN
İSTİKBALİNİZİN
EMNİYETİ

İSVİÇRE'DE İHRACAT FİNANSMANI (*)

Yazan: Othmar SCHÜRCH

Çeviren: Tarık SESYILMAZ

Geçmiş yıllarda bir ihracatçının başarısı genellikle sattığı malın kalite ve fiyatına bağlıydı. Bugün, ihracat satışlarının kuvvetli rekâbet şartları içinde kalite ve fiyat çoğunlukla tâli bir rol oynamaktadır. Artık gitgide, ihracatçının sağlıyabildiği finansman şekli ve satış bedelinin ödenmesi için tanıdığı süre başarısının veya başarısızlığının önemli faktörünü teşkil etmektedir.

Bir rekâbet aracı olarak ihracat finansmanının üstünlüğünü gösteren bir çok sebepler vardır. Bazı ülkeler, harpten zarar görmüş olan endüstrilerini yeniden kurmuşlar ve modernleşirmişlerdir. İsviçre dahil, hiç bir ülke uzun bir süre cazip fiyatlı imalâta bulunmak üstünlüğüne malik olamamıştır.

Bu durum, az gelişmiş ülkelerin zamanla sanayi memleketlerinin en önemli piyasaları arasına girmesi olayı ile daha çok üzerinde durulmayı gerektirmiştir. Zira, bu gibi ülkelerin dış ödeme gücü zayıftır ve kalkınan ülkeler en iyi kredi vadeleri ile teslimatta bulunabilecek olan satıcı firmalara öncelikler vermek zorunda bulunmaktadırlar.

İktisadi hayatı ihracata bağlı olan İsviçre, milletlerarası rekâbetin bu şartları içinde hareketsiz kalamazdı. Bunun için; o da kuvvetli bir ihracat finansman politikası uygulamak zorunda kaldı. Bu dar anlamda ve bu makalede kullanıldığı manada ihracat finansmanı ihracatçıların malları için ona borç para ödenmesidir. Başka bir çok ülkelerde olduğu gibi, İsviçre'de de finansman müessesesi birbirinden tamamen ayrı, fakat aynı zamanda birbirini tamamlayan iki sistemden meydana gelmektedir: Borç para verme sistemi ve borç verenlerin maruz kalacakları rizikolara karşı himaye eden kredi garantileri ve sigortası sistemi.

(*) International Trade Centre, UNCTAD/GATT, Supplement International Trade Forum, No. 1 Geneva, February 1968'dan çevrilmiştir.

Paranın Sağlanması

Herhangibir ihracatçı kredi ile satış yaptığı zaman bazan bu işlemi doğrudan doğruya finanse edebilir. Bu halde, yabancı müşterisi anlaşma ile tesbit edilmiş olan çeşitli ödeme vadelerinde tediye de bulununcaya kadar, parasını almayı bekler. Fakat, bir çok ihracatçılar, özellikle ödeme vadeleri bir çok yılları kapsıyan sermaye mallarının ihracatının söz konusu olduğu hallerde, vadeli satış mukaveleleri için başka malî yardımlara baş vurmak zorundadırlar. Bunun için, bazı işlemlerde üç taraflı bir finansman sisteminden faydalanırlar.

Üçüncü tarafın ihracat finansmanı çeşitli şekiller alabilir. İsviçre bankaları veya diğer yerli malî kurumlar İsviçreli ihracatçıya veya yabancı alıcıya doğrudan doğruya ödünç para verir veya ithalâtçı ülkenin hükümeti veya bir kamu kurumu aracılığı ile krediler kullanıdabilir. Böylece, para malî kurumlardan veya Dünya Bankası gibi milletlerarası kurumlardan üçüncü memlekete gönderilebilir.

Kredi Süreleri : Genellikle, ihracat finansmanı mutad şekilde kısa, orta veya uzun süreli kredilerin açılması suretiyle uygulanır.

Genel olarak süresi altı aya kadar uzayan (istisnai hallerde daha uzun olabilir) kısa vadeli krediler, para piyasasının durumunun müsaade ettiği ölçüde bankalar ve öbür malî kurumlar tarafından verilir. Bir çok yıllar, oldukça önemli tutarlara ulaşan işlemler bu esasa göre yürütülmüş ve alıcıların borçlarını transfer etmeleri suretiyle finanse edilmişti. Bununla beraber, yakın yıllarda kısa vadeli ihracat finansmanı çok daha az kullanılmakta ve gitgide yerini orta ve uzun vadeli kredilere bırakmaktadır.

Orta vadeli krediler, prensip olarak, özellikle sermaye mallarının ihracatının finansmanı için açılmış iki yıldan beş yıla kadar kredileri kapsar. İsviçre'de ihracat finansmanı çoğunlukla bu kategoriye girer. Zorunlu hallerde İsviçre'deki kuruluşlar da, beş yıldan daha uzun vadeli ihracat kredileri açarlar. Fakat, bu gibi işlemler istisnai mahiyet taşır ve genel bir uygulama şekli olarak kabul edilememek gerekir. Prensip olarak, kredinin süresi, satılan teçhizatın amortisman süresinden daha uzun olamaz.

Orta vadeli kredi işlemlerinin ödeme şartları, çok kere, sipariş verildiği zaman % 10-20 oranında bir tediye de bulunulmasını veya malın teslimi üzerine benzeri bir ödemenin yapılmış olmasını zorunlu kılmaktadır. Aynı şekilde, kredilerin geri ödenmesi de yıllık veya altı aylık uygun taksitlere bağlanmaktadır.

Beş yıldan daha uzun bir süreyi ifade eden uzun vadeli krediler ithalâtçı ülkenin İsviçre'de bir uzun vadeli borçlanma imkânı sağlanması ve bu ikraz anlaşmasına göre ödenecek meblağın ihracatçıya ve-

rilmesi suretiyle kullandırılır. Bu suretle, ithalâtçı memleket yapacağı ithâl işleminin finansmanını üçüncü bir ülkeden ödünç almış olduğu fonlarla sağlar. Bu gibi krediler, çoğunlukla alıcı devlet tarafından garanti edilir. İkinci Dünya Savaşının sona ermesinden bu yana, İsviçre de dahil olmak üzere, bir çok sanayi ülkelerinin ihracatı Dünya Bankası tarafından açılmış olan uzun vadeli kredilerle oldukça önemli şekilde dolaylı olarak finanse edilmektedir.

Bankaların Rolü

İsviçre'de ihracatın finanse edilmesi fikri ilk olarak İsviçre bankaları, özellikle ticaret bankaları tarafından ortaya atılmıştır. Nisbeten pek kısa bir dönem müstesna, İsviçre para ve sermaye piyasası daima ihracatın ihtiyacına uygun likiditeyi sağlamıştır.

Normal zamanlarda ticaret bankaları İsviçre ihracatçılarına istekle orta süreli krediler açmışlardır. Bu bankalar, genellikle, ihracat kredileri garantileri sisteminin teminatlarından faydalanmak arzusunu göstermişlerdir. Yabancı alıcı özel sektör mensubu bir kuruluş olduğu zaman, bankalar kolaylıkla ithalâtçı ülkedeki bir bankanın garantisini isterler. Faiz oranları sermaye ve para piyasalarındaki şartlara, borçlunun krediye liyakât durumuna, ikraz vadelerine ve malın gönderildiği ülkeye göre değişir. Genellikle bu oranlar başka ülkelerde cari faiz seviyesinin altındadır.

Bu sebeple, İsviçre, ihracat finansmanına yardım etmek üzere özel bir kamu kurumunun tesis edilmesi zorunluğunu duymamıştır. Bir çok başka ülkelerdeki bu tip kuruluşların durumunda görüldüğü gibi, kamu kurumlarının borç verebilecekleri miktarın bir değişmeyen tavanla sınırlanmış bulunması, her hangi bir müesseseye itimad halinde gerekli şekilde serbest hareket edilememesi sonucunu doğurur.

Orta vadeli kredilerin önemi: Yabancı alıcılara satılmış malların orta vadeli finansmanı, ticaret bankalarının İsviçre ihracatçılarına ifa edebilecekleri esaslı bir hizmettir ve bu finansman ihtiyacı artmıştır. Bankalar bu şekildeki kredilerin önemini tamamen müdrik bulunmaktadırlar. Onun içindir ki, bankalar çoğu zaman, çeşitli garanti ve sigorta sistemlerinin verilmesini uygun bulduğu sürelerden daha uzun vadeler vermeyi kabul ederler.

İsviçre bankalarının sağladıkları ihracat finansmanının en çok görülen şekli satıcılara açılan krediler olmakla beraber, bu kredilerin doğrudan doğruya az gelişmiş ülkelere verilmesi yoluna da gidilmektedir. Finansmanın bu şekli İsviçre Hükümeti ile alıcının bulunduğu ülkenin hükümeti arasında imzalanmış anlaşma çerçevesi içinde uygulanır ve ancak komple tesisler veya yüksek değerli ve önemli sermaye mallarının satışı için daha geniş tutulur.

Bu hükümet anlaşmaları özel nitelik taşıyan işlemleri garanti eden ve geniş tutulabilecek kredi muamelelerini bir tavanla sınırlar. Her iki hükümet, yapılacak işlemlere ait esasları tesbit eder ve ithalâtçı ülkenin hükümeti borç verilen meblâğ ile faizinin geri ödeneceğine garanti verir. Bu krediler İsviçre'de bir bankalar konsorsiyumu tarafından doğrudan doğruya ithalâtçı ülkenin merkez bankasına veya hükümetine açılır; onlar da aldıkları meblağları alıcı firmalara intikâl ettirirler. Bu krediler, fatura tutarının % 90 nına kadar verilir. Alıcı firma, malın tesliminden önce İsviçreli satıcıya bedelin % 10'u tutarında bir meblağı kendisi öder ve ondan sonra, malın teslimi üzerine, kalan meblağı ödemek için banka kredilerini kullanır. Genellikle, kredi verilmiş meblağın geri ödenmesi on yılı aşan bir vadeye ve altı aylık eşit taksitlere bağlanır. İsviçre bankaları, bu gibi işlemlerde İsviçre federal ihracat kredi garantileri sistemi esaslarına göre verilen bir garanti ile muhtemel rizikolara karşı korunurlar.

Ticaret bankalarından başka çeşitli bir çok özel mali kurumlar da ihracat işlemlerini finanse ederler, özellikle bunlar nispeten yüksek prim ödemek zorundadırlar. Bazı hallerde kredi ihracatçıya açılır ve o, garanti veya sigorta edilmeyen riziko kısmını kendi üzerine alır. Öbür hallerde ihracatçı hiç bir riziko taşımaz. Borç, sağlam bir para ile vadelere bağlanmıştır. Teminat altına alınmamış kısım ithalâtçı ülkedeki bir banka tarafından garanti edilir.

Tamamlayıcı Koruma Tedbirleri

İhracat finansmanı, risklere karşı bazı garantiler olmazsa, güç kabul edilebilir. Hemen bütün sanayileşmiş ülkelerde böyle risklerin sigortalanması ihracatı geliştirmenin esaslı unsurlarından biridir. Garantilerin daha sağlam olması ihracatçının teslimatının finansmanı için çok daha kolay kredi bulmasına ve daha uygun kredi vadeleri sağlamasına imkân verir.

İsviçre'de, bu teminatı sağlamak görevi Hükümetle özel sektör kuruluşları arasında paylaşılmıştır. Federal İhracat Kredi Garanti Örgütü yalnız siyasal ve para sistemlerine ait rizikoları sigorta eder. Bazı başka ülkelerden farklı olarak, İsviçre, özel sektördeki müşterilere teslimattan doğabilecek ticarî rizikoların teminata bağlanması için her hangi bir devlet teşkilâtı kurmamıştır. Bu tür rizikoların sigorta edilmesiyle özel sektör kuruluşları uğraşır. Tabii afetlerden ileri gelen rizikolar genellikle hiç sigorta edilmez.

Federal Garantiler : Federal Garanti sisteminin kuruluşu 1934 yılındadır. Daha sonraki yıllarda çeşitli zamanlarda sistemde değişiklikler yapılmıştır. İhracat garantileri, ihracatı teşvik tedbirlerinden en rasyonel ve en az masraflı olan biri olmuştur. Aynı zamanda, millet-

lerarası rekâbetin en etkili araçlarından biri hüviyetini taşımaktadır. Çünkü, ihracat devamlı olarak şiddetini artırmıştır. İsviçre endüstri- si az gelişmiş ülkelere satışlarında daha fazla desteklenmeğe muhtaç- tır. Federal makamlar, garantilerini sağlayacağı teminatın derecesinde ve genişliğinde değişiklikler, düzeltmeler yapmışlardır. Bir çok yeni tedbirlerle prensip olarak, garantiler ihracatçının kendisine verilir. Pek çok hallerde olduğu gibi, ihracat işlemi banka kredileriyle finanse edi- liyorsa, bu takdirde garanti bankaya verilebilir veya ihracatçı, ken- dine verilmiş garantiyi bankaya teminat olarak tevdi eder. Her iki hal- de de, garanti, kredi veya ikraz verilmesini kolaylaştırır.

Federal garantiler İhracat Rizikoları Garantileri Bürosu tarafın- dan verilir. Bu büro, Hükümet denetimi altında bulunan özel sektö- re ait bir sanayiciler birliğidir. Ve İsviçre Makine İmalâtçıları Birliği adını taşımaktadır. Her garanti verilmesi işlemi üçü özel sektör tem- silcisi olan altı kişilik bir komisyon tarafından karara bağlanır. Baş- kan daima Hükümet temsilcilerinden biridir ve oylarda eşitlik oldu- ğu takdirde onun oyu çoğunluğu tayin eder.

Ticaret Birliklerinin Rolü : İhracatçılar garanti taleplerini kendi mensup oldukları ticaret birliği aracılığı ile yaparlar. Ancak, makine imalâtçıları doğrudan doğruya Büro'ya başvurabilirler. Böylece, tica- ret birlikleri garanti büro'sunun verdiği talimatı yerine getirirler. Kul- lanılabilecek garantilerin toplam tutarı için her hangi bir tavan tesbit edilmiş değildir. İhracatçıların işlemleri teker teker veya bir ülke ile yaptıklarının tamamını kapsıyacak şekilde garanti edilebilir. Bu garan- ti imkânı, her şeyden önce İsviçre menşeli ekipman (teçhizat) ihraca- tının sigortalanması için verilmiş olmakla beraber, tamamlayıcı nitelik taşıyan ve başka yerde satın alınan teçhizatın patent hakları, mühen- dislik hizmetleri ve teknik bilgi satışları da garanti edilebilir.

Prensip olarak, Hükümet garantileri ödeme vadeleri beş yıldan da- ha uzun olmıyan işlemler için verilir. Bununla beraber, belirli bazı hal- lerde örneğin az gelişmiş ülkelerin büyük siparişleriyle ilgili özellik ta- şıyan ihracat işlemlerinde daha uzun süreli kredilerin sigortalanması amacıyla de teminat verilebilir.

Sigortalanan Rizikolar : Hükümet garantisi, ihracatçı veya banka- nın karşılaşılabileceği bütün rizikoları karşılamak maksadını gütmaz. Garantiler, yabancı memleketlerde meydana gelen aşağıdaki beklenme- yen, önemli siyasi ve ekonomik olaylar sonucunda doğan zararlara kar- şı sigorta himayesi sağlar:

(a) Devalüasyondan doğan para ve transfer problemleri, transfer kısıtlamaları, moratoryum, kârlar üzerinden alınan vergilerin artırıl- ması veya yeni vergiler alınması,

(b) Ödeme gücü yetersizliği veya hükümetler, merkez bankaları ve diğer kamusal teşekküllerin veya hükümetinin yardımıyla faaliyette bulunan özel teşebbüslerin ödeme yapmayı reddetmeleri;

(c) Özel teşebbüs niteliğindeki borçluların taahhütlerini yerine getirmesini önleyen veya malların bozulmasını doğuran veya bunların reeksportuna engel teşkil eden yabancı devletlerce alınmış özel tedbirler veya müsadere, harb veya devrim gibi başka dış politik olaylar;

(ç) Gerekli ulaştırma imkânının mevcut olmaması veya yukarıdaki rizikoların gittikçe artmasından ötürü malın teslim edilmesinin imkânı kalmaması.

Bu garantilerin verilmesi için tahsil olunacak primler her işlemde verilmiş olan teminatın oranına, kredilerin süresine ve satılan malın tutarına göre belirli bir formüle göre hesaplanır. Örneğin, 100.000 İs. Fr. lık bir ihracat işleminde, fatura bedelinin % 85 i oranında ve beş yıllık bir garanti verilmiş olsa, bunun primi 1200 İs. Fr' dır. Hükümet elde edilen primleri kısmen Makine İmalâtçıları Birliğine garanti işlemlerinin giderlerini karşılamak üzere iade etmekte kullanır. Paranın geri kalanı da hasarları ödemek amacıyla bir rezerv fonuna «yedek akçeye» ayrılır.

Ticarî rizikoların karşılanması : İhracatçılar ve bankalar ayrıca özel sektöre mensup borçluların ödeme güçlerini kaybetmesine karşı özel sigorta ortaklıklarına sigorta yaptırabilirler. Bu sigorta Hükümet garanti projesini tamamlar. Esasen, bundan satıcının, müşterinin varlığını incelemek imkânından mahrum bulunduğu zaman, ihracat işlemlerinin korunması için faydalanılır.

Kredi sigortası İsviçre'de 1906'danberi mevcut ise de, ancak bir kaç ortaklık bu alanda çalışmaktadır. La Federal, bu konuda çalışan biri - cik İsviçre sigorta ortaklığı ve Avrupa'nın en eski kredi sigortası teşebbüsüdür. Bundan başka, iki yabancı sigorta ortaklığı da İsviçre'de aynı teminatı vermektedirler.

La Federal, genel olarak, yapmış olduğu ihracat kredi sigortalarında on günden 9 aya kadar bir süre için kuvertür vermekte, ancak pek istisnâî hallerde 12 aya kadar kredileri de sigorta etmekte iken, orta vadeli kredilerin büyük önemi karşısında, bu ortaklık poliçelerinin süresini üç, hattâ dört yıla kadar uzatmıştır.

Sigorta teminatının oranı ihracat işleminin toplam tutarının %65-%75 i arasında değişir. Bu hususta sigortalı partinin bulunduğu ülke oranın tesbitinde rol oynar. Primler sigortalı meblağın % 1-8 i nisbetindedir.

Bu şekilde sigorta himayesi esasen, gelişmiş ülkelere yapılan ihracata teşmil edilmiştir. Satışlarda, yabancı alıcılara mali krediler veril-

mesi halinde, İsviçre bankaları kolaylıkla ithalâtçının ülkesinin Hükümet makamlarından garanti sağlamaktadır. Risk, bundan sonra elverişli bir İsviçre federal kredi garantisinden faydalanır.

Başarılı sonuç

İsviçre ihracat kredi garanti programı, bu ülkenin dış ticaretinde süphesiz önemli bir rol oynamıştır.

Programın uygulanmaya başladığından bu yana geçen otuziki yıl içinde Hükümet 11 milyar Franktan daha fazla bir meblağ için garanti vermiştir. 1966 yılında verilen garanti sayısı 3.303'ü bulmuş ve 1965 senesinin 3.070 olan garanti adedini geçerek rekor bir seviyeye ulaşmıştır. 1966 yılında yeni garanti edilen işlemlerin değeri, 1965 yılının 638,1 milyon Frankına göre daha yükselerek 909,8 milyon Frankı bulmuştur. Ancak, bu arada gerçekleştirilmeyen işlemlere ait bazı garantiler de iptal edildiğinden hesaptan indirilmiştir. 1966 yılı sonunda garanti verilmiş olan mukavelelerin toplam değeri 1.831 milyon Frank tutmaktadır.

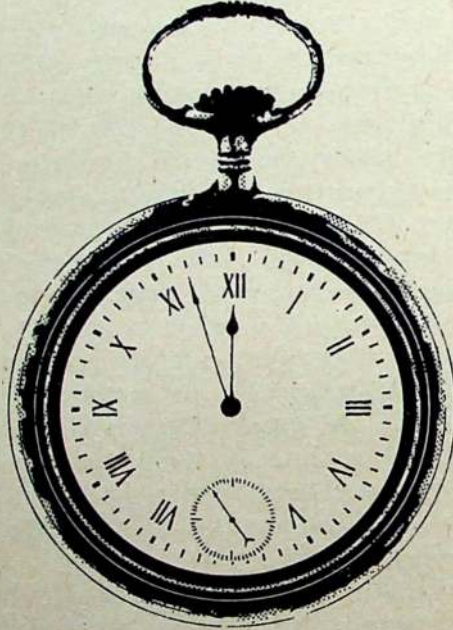
Rizikoların Artışı : Programın uygulanmağa başladığı tarihten bu yana 11 milyar İsviçre Frank'ını aşan değer garanti edilmiş, Konfederasyon realize edilmiş mukavelelerine fatura tutarının % 1,4 ü oranında ve yaklaşık olarak 24,4 milyon Fr. net tazminat ödemiştir. Bu meblağ, toplam garanti tutarı ile kıyaslandığı zaman oldukça mütevazî bir seviye göstermektedir. Buna rağmen, rizikonun artmakta oluşu dikkatten kaçırılmamalıdır. 1966 yılında ödenen net tazminat hemen hemen 13 milyon Fr. ı bulmuştur. Halbuki, bir önceki yılda bu sadece 5,4 milyondan ibaret bulunmaktaydı.

Sistemin kendi kendini karşılaması gereklidir. Bugüne kadar ihracatçılar tarafından ödenmiş olan primler daima tediye edilecek tazminatların ve giderlerin tutarını aşmıştır. 1966 yılı işlemlerinden sağlanan hasıla «surplus» 8,1 milyon Fr. ı bulmuş ve rezerv fonu 43,5 milyon Fr. a ulaşmıştır.

1960 dan bu yana garanti programı İsviçre'nin az gelişmiş ülkelerle ticaretinde önemli bir rol oynamıştır. Bu program, gerçek ve kuvvetli bir yardım niteliği taşımaktadır. Henüz ödenmemiş alacakların % 70 e yakın kısmı az gelişmiş ülkelere yapılmış ihracata ait bulunmaktadır.

Sonuç olarak, İsviçre'de ihracat finansman mekanizmasının yurda faydalı ve iyi hizmet ettiğini söyleyebiliriz. Kredilerin garanti edilmesi ekonominin gerçek bir ihtiyacını karşılamaktadır. İhracatçılar ve bankaların taşıdıkları riziko makul sınırlar içinde tutulmaktadır. Bu sistemin uygulanmasında görev alanların işbirliği İsviçre'nin ihracatının başarı sağlamasında önde gelen bir rol oynamaktadır.

Reklâm, işlerinizi saat gibi yürütür

REKLÂM VE TANITMA FAALİYETLERİNİZİ
yurt içinde ve dışında
EN ETKİLİ VE EN İSRAFSIZ ŞEKİLDE YÜRÜTMEK İÇİN
Kurumumuz hizmetlerinden faydalanınız

BASIN İLÂN KURUMU

Cağaloğlu, Türkoçağı, Cad. no. 1, kat: 3
Telefon: 27 66 00 - 27 66 01. İstanbul

(Basın : 60399)

FRANSA'DA KREDİ KISITLAMALARI (*)

Yazan : Henrie FOURNIER

Çeviren : Alp GÜRUS

Fransa Bankası Genel Konseyinin 12 Kasım 1968 tarihli toplantı -
sında aldığı kararlarla,

— Resmî iskonto haddi %5 den %6 ya; avans faiz haddi % 6,5 dan
% 7,5 a, vadeleri en çok 3 ay olan hazine bonolarının faiz haddi ise %3
den % 4 e yükseltilmiş;

— Birinci derecedeki borçlarla (vadesiz mevduat) ilgili zaruri
mevduat karşılık nispeti % 4,5 dan % 5,5'a ikinci derecedeki borçlarla
ilgili karşılık nispeti ise %2 den % 2,5 a çıkarılmış;

— Orta vadeli kredilerin karşılık (Hazine bonusu) nispeti, % 13
den % 14 e yükseltilmiş;

— Kısa, orta veya uzun vadeli kredilerin artış nispeti 31 Aralık
1968 tarihine kadar 30 Eylül 1968 e göre % 4,31 Ocak tarihinde ise, ay-
ni tarihe göre % 1 nispetiyle sınırlandırılmıştır.

14 Kasım tarihinde Fransa Bankası Governörünce yapılan açıklama-
maya göre de banka kredilerindeki sınırlama yabancı muhabirler nez-
dinde açılmış kredilere de uygulanacaktır.

Aniliği, sertliği ve çeşitli oluşu bakımından sürpriz teşkil eden bu
kararlar bankalar için bilhassa serttir. Zira, sadece mecburi ihtiyatlar,
orta veya uzun vadeli kredi karşılık nispetlerinin yükseltilmesi ile ban-
kalar para piyasasına yeniden 1,5 milyar franklık bir tahsisat ayırmak
zorunda kalacaklar ve kredi kontrolunun gerektirdiği selektif kısıtla-
maları güçlükle uygulayabileceklerdir. 3 Eylül'ün bu kredi kontrolü için
başlangıç tarihi olarak seçilmesi bazı bankaları 1 Ekim ilâ 12 Kasım
arasında verdikleri kredi açma kararlarını yeniden gözden geçirmek
zorunda bırakacaktır.

Aşırı taleple ortaya çıkan enflasyon belirtilerinin, son zamanlarda,
ekonomideki produktivite'nin çok üstünde bulunan ücret artışlarının
sebebi olduğu maliyetler enflasyonunu tahrik edip etmediğini araştı-
mak lüzumsuzdur. Açıkcası, para otoritelerinin bu sert hareketinin se-

(*) La Banque'un Aralık 1968 tarihli baş yazısından çevrilmiştir.

bebi markın reevalüasyonu şayiasının kambiyo piyasasında yarattığı keşmekeştir.

12 Kasımdan sonra bu keşmekeş tam bir paniğe dönmüştür ve şu satırların yazıldığı anda durumun ne olacağı da belli değildir. Fransa hesabına prestij kırıcı olan bu manzara bazı yorumlara muhtaçtır.

Bilindiği gibi, Fransızlar hallerinden daima şikâyetçidirler. Bununla birlikte, liberalizm bozguncularına fırsat vermeden de geri durmazlar. Halbuki cereyan eden olaylar onları düşünmeye sevk etmeli nasıl olup da, Alman markının Dünyanın en kuvvetli parası haline geldiğini kendi kendilerine sormalıdır. Komşularımızın 1945 uçurumundan çıkmaları ve Dünyanın başta gelen ekonomik güçleri arasına yükselmeleri azimkâr çalışmaları ve sanayilerinin dinamizmi sayesinde mümkün olmuştur. Aynı zamanda, sendikaların Alman işçilerine gıpta edilecek bir hayat seviyesi temin etmekle beraber taleplerini makul hadlerde tutarak paranın sağlamlığına yardımcı olmalarının da bunda rolü vardır.

Bizde ise, her şey, 1968 Mayıs-Haziran olayları ile şoke olan ve bazı beceriksiz davranışlarla endişeye kapılan Fransızlar sanki sanayi rekâbet gücüne, tasarrufun akıbetine ve ülkenin ekonomik geleceğine güvenlerini yitirmişler gibi cereyan etmektedir.

Bu karamsarlık bizce yersizdir; hatta inanılmaz derecede sağduyu ve yurt sevgisi eksikliğine işaretir.

— Her şeyden önce sağduyu eksikliği vardır; frankların spekülasyon gayesiyle ve cüzi bir kazanç ihtimâliyle Alman markı ile değiştirilmesi akla uygun mudur? Uzun vadeli tasarrufların net % 8 veya daha fazla bir randıman getirdiği Fransa'da, içindeki altına göre % 65 in üstünde bir fiatla alınıp satılan altın sikkelerin satın alınmasını akıl alır mı?

— Sonra bu kabil davranışlar yurt sevgisinden de yoksundur, zira frankları elden çıkaranlar bütün bir topluluğa zarar vermektedirler ve kendi menfaatleri için önlemek istedikleri kötülükleri, egoist, saçma ve düşüncesiz davranışlarıyla bizzat davet etmektedirler.

La Fontaine'nin ülkesi eski, mide ve organlar (des membres et de l'estomac) (*) masalını unutmuş görünüyor.

Dileğimiz, makûl uyarıların artık herkes tarafından duyulmasıdır, NOT: Hükümet, nihayet frankı devalüe etmeme yolunu seçti. Bu karar Fransa'nın bir kaç haftadır karşısında bulunduğu manzara göz önüne alındığı takdirde zorunlu olarak başka bir kararı gerektirecektir: güvenin yeniden sağlanmasına kadar kambiyo kontrolü tesisi. Esasen, genel olarak, sermaye hareketlerindeki serbestliğin kambiyo kurularının sabitliğine dayalı Uluslararası bir para sistemiyle bağdaşıp, bağdaşmadığı da düşünülecek bir husustur.
H. F.

(*) Midenin rolünü anlamayan organların onun hesabına ilânihaye çalışmayı kabul etmeyip bütün vücudun ölümüne sebep olduklarını gösteren temsili bir masal. (Çevirenin notu)

İKTİSADİ VE MALİ KONJONKTÜR

Hazırlayan : Doç. Dr. Mustafa A. AYSAN

Devlet Bütçesi

Plân ve Bütçe Karma Komisyonunda tartışılmakta olan 1969 Malî yılı bütçe tasarısı, Meclisten ana hatlarıyla aynı şekilde çıkacaktır. Geçmiş yıllara uyarak, Komisyon, masrafları artırıcı ve belki de gelirleri artırıcı bazı kararlar alacak, fakat bütçenin asıl karakteri değişmeyecektir: Carî bütçe harcamalarının ağır bastığı açık bir bütçe.

Tasarının açık miktarı üzerinde tartışma başlamıştır. Basında, gözönünden geçen rakamlar TL. 1,2 ile 4 milyar arasında değişmektedir. Hükümetin vasıtalı vergi ve tekel maddelerine yapmayı plânladığı zamlarla ilgili kanunlar henüz çıkmamış olduğuna nazaran, resmî açıklamalara göre dahi tasarı, bu haliyle görünen TL. 1,2 milyardan çok fazla açıktır. Çünkü Hükümet açıklamaları dahi, yeni vergi arttırma tedbirlerinin TL. 1,7 milyar ek gelir sağlamak amacını güttüğünü belirtmektedir. Bu iki rakamın toplamı, TL. 2,9 milyar eder ki, vergi artırıcı tedbirlerle ilgili kanunlar çıkmadan, bütçe gelirlerinin, harcamalardan o ölçüde fazla olduğunu ifade eder. Bu konuda kesin tahminimizi, bütçe kesinleştikten sonra, Nisan ayında vereceğiz. Burada şu kadarını söylemek yerinde olur ki, bugünlerde bütçe tasarısı, en az TL. 2,9 milyar «açık» durumdadır; yani tasarıda yer alan harcama tahminleri ile içinde bulunduğumuz vergi düzenine göre gerçeğe yakın olacak gelir tahminleri arasında TL. 3 milyara yakın fark vardır. Bütçenin gelecek yıl içinde gerçekten bu ölçüde açık vermesi içinde bulunduğumuz enflasyonist gidişi hızlandıracaktır. Devlet tasarruflarını artırıcı tedbirler alınmadığı takdirde enflasyonun sonu, develüasyonu, kredi kısıtlamalarını, hattâ fiat kontrollerini de içine alan büyük ölçüdeki istikrar tedbirleridir.

Üstelik, 1969 yılı Devlet bütçesinin tasarıdaki şekliyle uygulanması halinde, fiilî açığın TL. 4 milyara doğru çıkacağını öne sürenler haklı görünmektedirler. Çünkü, her yıl olduğu gibi bu yıl da, gider tahminlerinde 1969 içinde hızlanacağı muhakkak olan fiat artışları hesaba katılmamış, gelirden, olduğundan yüksek gösterilmiştir. 1968'de vergi gelirlerindeki artış % 13 kadarken, 1969 programında yıllık artışın % 19,5 bütçede de % 23 olacağı öngörülmüştür. Geçen yıl bütçesinin 1968 başında TL. 2 milyarlık bir fiilî açıkla kapanacağı hususundaki tahminimizin dahi, bu güne kadar elimize gelen bilgilerle aşılmış olacağı artık anlaşılmıştır. Henüz 1967 bütçesinin bile kesin hesabı çıkmamıştır. 1968 bütçesinin fiilî sonuçları hakkında geçici rakamlar, 1969 Mart'ında belki ele geçebilecektir. Fakat, 1968 bütçe gelir ve

harcamaları hakkında yapılmış resmî açıklamalara göre hesaplayabildiğimiz 1968 fiili açık tahmini TL. 2,6 milyar civarında olmuştur. Ekim ayı itibarile fiili açık TL. 1,358 milyardır. 1968 bütçe uygulaması hakkında bu sonuçlar, 1969 bütçesi fiili açığının bundan daha fazla olacağını göstergesi sayılabilir.

1968 Bütçe uygulamasının bu sonuçlarıdır ki, Hükümeti hiç istemediği halde, zarurî carî masraflar dışındaki ödemeleri durdurmaya zorlamıştır. Liberasyon transferlerinin durdurulması ile birleştirilince, bu kararın Kalkınma Plânının gerektirdiği yatırımları etkileyeceğinde şüphe yoktur. Kasım 1968 sayımızda, yaz sonunda hızlanan temel atmalarla başlayan yatırımların, tamamlanma sürelerinin çok uzayacağı hakkındaki tahminimiz, üzülererek belirtmek isteriz ki, artık gerçekleşmektedir.

Alınması düşünülen gelir artırıcı tedbirler, yukarıda hacmi hesaplanmaya çalışılan açığı karşılayacak ölçüde olmadığı gibi (en iyi tahminlere göre TL. 1,7 milyar) enflasyonu önleyici özellikte de değildirler; esas itibarile vasıtalı vergi ve tekel maddelerine zamlardan ibaret olan bu tedbirler, yıllık bütçenin gelir açığı meselesine yararlı olsa da, bütçe yılını izleyen yılda Devletin ödemek zorunda bulunduğu fiatları da artıracığı için, uzun vadeli bir çözüm yolu teşkil etmemektedir.

Hükümetten tekel maddelerine zam yapıp yapılmayacağı konusunda yapılan açıklamalar birbirini tutmamaktadır. Ancak, 1969 yılı içinde tekel maddelerine zam yapılacağı muhakkak gibidir; kısa sürelerde devlet gelirini artırmanın en kolay yolu olan bu yola 1969 yılı içinde başvurulacaktır.

Kurumlar Vergisinin artırılması şeklindeki tedbir, bir vergi hasılatını artıracak en etkili bir tedbir değildir. Geçmiş tecrübe, vergi oranı artırımları ile vasıtasız vergi gelirlerinin pek artırmadığını göstermektedir.

Vasıtasız vergiler konusundaki gelir azlığı meselesi, oranların düşüklüğü ile ilgili değildir. Bu alandaki mesele, esas itibarile, yürürlükte bulunan oranlarda verginin Maliye Bakanlığı tarafından tahsil edilememekte olmasıdır ve meseleye çözüm yolu aranırken bu noktanın gözönünde bulundurulması gerekir. Diğer bir deyişle, ekonominin uzun süreli amaçları için gerekli olan vasıtasız vergi geliri artışlarının, fiili tahsilâtın artırılması amacına yöneltilmesi gereklidir. Öte yandan, vergi gelirlerinin % 67'sini vasıtalı vergilerden sağlayan gelir dağılımı adaletsiz bir ülkede, vasıtalı vergi artırma yolu adaletsizliği artırdığı gibi, uzun sürede ekonomik de değildir.

Bu nasıl yapılabilir? Çözüm yolu, üzerinde oldukça geniş tartışmalar yapılmış olduğu için bilinmekte ve fakat politik amacın gerçekleştirilebilmesi için, Türkiye'de vasıtasız vergi mükellefi olan veya olabilecek bütün kişi ve kurumların bir kısmının çok iyi incelenmesi ve bu inceleme sonucunda yürürlükteki kanunlara göre gerekli vergiyi ödememiş bulunduğu tesbit edilenlerin ağır şekilde cezalandırılması ve yapılan işlerin bütün açıklığı ile kamu oyuna duyurulması şeklindeki modern tahsilât usulünün uygulanması gereklidir. Maliye Bakanlığının arada sırada yaptığı gibi, «Türkiye'de kaçırılan vergiler, toplananın iki katıdır!» gibi genel olarak bütün kişi ve kurumları suçlayan ve belirli suçluları kesin çizgilerile göstermeyen açıklamalarla bu işi gerçekleştirmeye imkân yoktur.

Çoğu zaman, vergi beyannamelerinin ancak yüzde üçünün incelenebildiği ve bu sebeple de vasıtasız vergi hasılatının artırmadığı şeklindeki gerekçe, çok tutar-

sızdır. Bugün Dünyada beyannamelerin yüzde yüzünü incelemeye çalışan devletler yoktur. A.B.D. de vergi mükelleflerinin ancak % 2'si incelenebilmektedir. Ancak, bu yüzde iki her yıl modern örnekleme metodlarına göre seçilmekte ve örnek içine düşen mükellefler, Maliye Bakanlığı uzmanları tarafından mal, para, makina ve teçhizat sayımlarını da içine alan geniş bir incelemeye konu teşkil etmekte, bu inceleme sonucunda kanunlara aykırı olarak vergisini az gösteren mükelleflerin ad ve adresleriyle, kullandıkları vergi kaçırma usulleri ve bu tutumları sebebiyle uygulanan cezalar kamu oyuna yayın organlarıyla açıklanmaktadır. Yapılan bir inceleme o kadar geniştir ki, örnek olarak bir seferinde bir küçük kasabada yaşayan küçük bir iş sahibinin, en az geçim indiriminden yararlanmak üzere, kedisine insan ismi vererek çocuğu şeklinde göstermiş olduğunu tesbit ve bunun kamu oyuna açıklanmasını sağlamıştır. Bu sebeple, bu konuda incelenecek beyanname sayısını artırmak yerine, yapılan incelemenin kalitesini artırmak ve sonuçları belirli şekilde kamu oyuna açıklamak yoluna gidilmelidir.

Yatırımlar :

Zaruri ödemeler dışındaki devlet harcamalarının ve liberasyon listesinden yapılan ithalâtın durdurulması, yatırımları da durdurmuştur. Kış mevsimi dolayısıyla yavaşlamış olan inşaat faaliyeti, Devletten istihkaklarını alamayan müteahhitlerin faaliyetlerini kısıtlamaları sebebiyle daha da yavaşlamıştır. Özel sektör yatırımları, liberasyon listelerinden yapılacak transfer taleplerinin durdurulması ve fakat transferi gecikmiş, 20 Kasım'dan önceki bekleyen transfer taleplerinin hızlandırılması sebebiyle devam etmektedir. Transfer talebi yasağının ne kadar devam edeceği belli değildir. 1969 programı çerçevesinde ek dış ödeme imkânları elde edilinceye kadar, yasağın devam etmesi beklenmelidir. Son günlerde artan ve yıllık toplamı, 1967'nin \$ 93 milyonuna karşılık 1968'de \$ 105 milyona ulaşacağı tahmin edilen işçi dövizlerinin hızla artması, 7 ay kadar beklemiş transfer taleplerinin karşılanmasını da hızlandırmıştır. Türkiye'ye Yardım Konsorsiyumu'ndan henüz ferahlatıcı haberler gelmeden, dış ödeme güçlüklerinin daha uzun süre devam etmesi beklenmelidir. Özellikle üretici yatırımlarının hızı, büyük ölçüde dış ödeme imkânlarına bağlı olduğundan, yatırım faaliyeti de önümüzdeki aylarda hem mevsim, hem de dış ödeme güçlükleri sebebiyle çok yavaşlayacaktır.

İş Hayatı :

Bu sebeplerle Devlet Plânlama Müsteşarının son üç yıl için % 7,7'lik bir kalkınma hızının gerçekleşmiş olduğunu açıklaması hayret vericidir. Yatırımların artış hızı, plânlanmış seviyenin altında gerçekleşmekte iken, buna bağlı olan kalkınma hızının % 7,7 olması imkânsızdır. 1969 yılı programında 1968 kalkınma hızı için verilen oran % 6,8'dir.

İş hayatında bu yatırım yavaşlamasının daha olumsuz etkisile duyulması, bir kaç ay gecikecektir. Bir yandan transfer bekleyen yatırımların yavaş da olsa gerçekleşmesi, öte yandan yavaşlayan Devlet harcamalarının hâlinin tüketim harcamalarının azalması zaman alacaktır. Bu sebeplerle birçok alanlarda canlılık devam etmektedir. Önümüzdeki günlerde, Bayram ve Yılbaşını izleyen günlerde, canlılık hattâ, biraz daha artacaktır. Şubat ayında çok yavaşlayacak olan mamül satışları, Mart'ta yavaşlamaya devam edecek, yeni mali yılın başında açılacak Devlet harcamalarının canlandırıcı etkisi Nisan ayı sonuna kalacaktır.

Fiatlar :

Önümüzdeki günlerde fiatların seyri, çok ilgi çekici göstergeler olacaktır. 1968 yılındaki fiat artışlarının % 5'in altında kalacağı şeklindeki resmî açıklamalara inanmaya imkân yoktur. Çünkü bu hesaplar, fiat indekslerinin Ekim'e kadar olan seyrine dayanmaktadır. Oysa, asıl fiat artışlarının yılın son üç ayında ortaya çıkması, Türk ekonomisi'nin belirli özelliklerindedir. Üstelik, toptan eşya fiatları indekslerimiz, birçok maddelerde resmî satış fiatlarına dayanmaktadır. Oysa, hemen her malda perakende fiatlar, hattâ «özel perakende fiatlar» bulunduğu, yine ekonomimizin bir özelliğidir. Bu sebeple hayat pahalılığı hakkında fikir edinebilmek için hiç olmazsa geçinme indekslerine bakmalıdır. Bu indekslerdeki gelişme, yıllık artış hızının % 5'in çok üstüne çıkacağını göstermektedir. Bizim merak ettiğimiz mesle, 1967'ye nazaran 1968'de bu haddin % 10'un ne kadar üstüne çıkacağı meselesidir. Devlet gelirlerini artırmak amacıyla hazırlanan tasarrufların hükümleri bu konudaki gidişi hızlandıracak ve 1969'da daha hızlı fiat artışlarını doğuracaktır. Ümit edelim ki, Hükümet 1969 içinde Devlet gelirlerini artırmak amacıyla etkili tedbirleri çok gecikmeden alabilsin. Aksi halde bir seçim yılında sevimli olmayan büyük malî istikrar tedbirlerinin alınması kaçınılmaz olacaktır.

Bu durumda, seçim yılında, Devlet harcamalarını fazla azaltmamak ve temel atmalara devam edebilmek için muhtemelen Merkez Bankası'nın enflasyonist imkânları zorlanacaktır. Bu konudaki değerlendirmeler için, yılın son üç ayındaki para arzı, mevduat ve kredi hacmindeki gelişmelerle ilgili bilgilerin elde edilmesi beklenmektedir.

Ortak Pazar :

Bu ay içimae Paris'te yapılan Konsorsiyum toplantısının, gelecek yılın dış yardımları konusunda «ümit verici» sonuçlara ulaştığı bildirilmektedir. Ancak, üzerinde önemle durulan nokta, vergi gelirlerinin artırılması gereği olmuştur. Biz bunu «kamu tasarrufları»nın artırılması gereği olarak anlamak istiyoruz ve bunun büyük bir ihtiyaç olduğundan şüphe etmiyoruz. Fakat, kamu tasarruflarını, yukarıda belirtildiği şekilde uzun sürede etkili sonuçlar verecek temel tedbirlerle arttırmak gereklidir. Tekel maddelerine, gümrük vergilerine ve genellikle vasıtalı vergilere yapılan zamlar, bu özellikte değildir.

Bu konuda ilgiyle izlenecek gelişmeler; Ortak-Pazar Komisyonu'nun, Konsorsiyum yardımlarını ve Türkiye'nin 1969 yılındaki dış ödemeler durumunu, gelecek yılın Aralık'ında geçiş döneminin başlatılmasına yeterli bulup bulmayacağı meselesidir.

Durumu incelemeye başlamış bulunan Ortak-Pazar organlarından alınan ilk haberler, bu konuda olumlu gelişmeler olduğunu göstermektedir. Türk Ekonomisi'nin çok güç bir döneme girdiği 1969 yılında geçiş döneminin başlatılması, oldukça güç görünmektedir. Fakat ekonominin uzun süreli amaçları bu dönemin en kısa zamanda gerçekleştirilmesini gerektirmektedir. Bu konudaki gecikmeler, zayıf imalât ve montaj firmalarının sayısını artıracak ve gelecek yıllarda geçiş dönemine geçmenin şartlarını ağırlaştıracaktır.

1969 Programı :

1969 programının özelliği; kapsamı ve ölçüleri çok genişletilmiş bulunan özel teşebbüsü özendirme tedbirleridir. Özel teşebbüsün 1969 yılında, Devlet Maliyesinin

yukarıda belirtilen durumu da gözönünde bulundurulunca, bu tedbirlerin yardımıyla gelişmesi beklenmelidir. Ancak, gelişme özel teşebbüsün ihracata yönelmesiyle mümkün olacaktır. Aksi halde, döviz geliri olmayınca gerçekten çok önemli olan tedbirlerden istenen ölçülerde faydalanmak söz konusu olamaz. 12 Aralık 1968 tarihli Resmî Gazetede ki 1969 yılı Programının Uygulanması, Koordinasyonu ve İzlenmesine Dair 6/10999 sayılı kararın gereklerine göre teşvik tedbirleri aşağıdaki ölçülere varmaktadır. TL. 5 milyonluk bir sabit yatırım yapan işletme, teşvik edilen alanlarda bu sabit yatırımın % 60'ını 1-3 yıl ödemesiz dönemli, 10 yıla kadar uzun vadeli, % 3,5 - % 8 kadar düşük faizli kredilerle finanse edebilecektir. 1969 yılı içinde bütçeden bu teşvik fonlarına TL. 600 milyon eklenecektir. Bu fon miktarı, 1968'e kadar sanayiye verilen uzun ve orta vadeli kredi hacmi toplamının yarısına yakındır.

Bu sabit yatırımın müteşebbisler tarafından sağlanacak %40'ı (TL. 2 milyon)'un %50'sinden % 100'üne kadar değişen oranlarda yatırım indiriminden faydalandığı farzedilse bile, bu müteşebbisler, faaliyete ve kâr etmeye başladıktan sonra TL. 1 milyon tutarındaki bir miktarı, yıllık vergilerinden düşebileceklerdir.

Ayrıca, sabit yatırımı gerçekleştirmek üzere kısmen ithâl edilen makina ve teçhizat ve hammaddeler üzerinden hesaplanacak gümrük vergilerinin yine % 50 - % 100'ünden muaf tutulabilecektir.

Bu önemli tedbirlerden faydalanmak için, yapılacak yatırımın, kararnamede yayınlanmış bulunan faaliyet alanlarına girmesi gereklidir. Müteşebbislerimizin bu tedbirlerden geniş ölçüde yararlanacağını ümit etmekteyiz. Yatırım indiriminin ilk beş yıllık uygulamaları, bu tedbirden yararlananların hızla artmakta olduğunu göstermektedir. Önümüzdeki yılda faydalanma oranları ve sayıları artacak, bu durumda ortaya çıkacak vergi azalmalarının, devlet gelirlerinin artırılması amacıyla alınacak tedbirler düşünülürken, hesaba katılması gerekecektir.

AMERICAN HOME
ASSURANCE COMPANY

279, Cumburlıyet Caddesi, Harbiye - İstanbul Tel: 47 00 40

TAM

Sigorta
Anonim Şirketi

Yıllardır beklenen sigorta
Türk - Amerikan sermaye ve teknik işbirliği
Bütün yurttta ve her memlekette...

PİYASA DURUMU

Hazırlayan : Yıldırım KILKIŞ

I — PİYASA HABERLERİ :

A. İç Ticaret :

İç piyasalarda nisbi bir yavaşlama görülmüştür. Ramazan Bayramı ve Yılbaşı dolayısıyla canlı bir manzara gösteren perakende satışların, geçen yıla nazaran daha yavaş olduğu ifade olunmaktadır.

Toptancı piyasalarındaki yavaşlamanın, para darlığı ve yıl sonu sebebiyle meydana geldiği sanılmaktadır. Ayrıca dış piyasalardaki talep tereddütleri iç piyasaları ve özellikle borsa hareketlerini etkilemiş bulunmaktadır.

İç piyasalardaki durgunluğun çeşitli nedenleri vardır: Buğday üretiminin yetersizliği dolayısıyla, Toprak Mahsulleri Ofisine 300.000 ton buğday ithâli için yetki verilmesi, bu piyasadaki spekülâtif hareketleri durdurmuştur. İnşaat malzemesi piyasası, mevsim tesirile canlılığını kaybetmeye başlamıştır. Avrupa'daki para krizinin doğurduğu kararsızlık, pamuk dış satışlarını etkilemiş ve elde büyük bir stok olduğundan borsa hareketleri gevşek bir duruma girmiştir. Bu durum Adana pamuk piyasasında fiyatların 25 kuruş kadar gerilemesine yol açmıştır.

Fındık için dış taleplerin yavaşlaması, Noel'in tesirindedir. Çekirdeksiz kuru üzüm satışlarının Ramazan dolayısıyla artması en hareketli piyasanın bu mal üzerinde teşekkül etmesini sağlamıştır.

İç piyasalardaki bu durgunluğun, yıl başlarındaki gevşeklik ve 22. Kota dolayısıyla mali imkânların daralması gibi sebeplerle, 1969 Nisan'a kadar sürmesi, yeni mali yılbaşında devlet ihalelerinin kısmî bir canlanma yaratmasına kadar devam etmesi, beklenmektedir.

B. Dış Ticaret :

Yeniden canlanma işaretleri gösteren öğrenci hareketleri bazı Avrupa memleketlerinde ekonomik bakımdan menfi tesirler yarattığından ve para krizi yabancı alıcıların stok yapmalarına mani olduğundan 1968 Kasım ayından beri dış taleplerin azaldığı görülmektedir. Bu sebeple fiili ihracat rakamlarımız geçen yıla nazaran gerilemiş ve ihracatımız daha ziyade Anlaşmalı Memleketlere yönelmiştir.

Diğer taraftan yıl başında başlayacağı öğrenilen, Amerikan liman işçileri grevleri, bu memlekete yapılacak sevkiyatı baltalayacaktır.

İhracatın teşviki için alınan kararlardan, serbest dövizle ihracat yapanlara % 3 faiz iadesi esası, maalesef gerçekleştirilememiştir. Maliye Bakanlığı tarafın-

dan gerekli fon temin edilemediğinden, bu durum, bu esasa göre ihracat yapanları müşkül durumda bırakmıştır.

21. Kota ile ilgili liberasyon listelerinden taleplerin 20 Kasım 1968 den itibaren durdurulması üzerine, bu tarihe kadar yapılan müracaatların daha hızlı gerçekleşmesi sağlanmıştır.

Bununla beraber, bütün gayretlere rağmen, 1968 ithalâtının, plân hedeflerinin 55 milyon dolar kadar altında kalacağı anlaşılmaktadır.

4 Ocak 1969 tarihinde ilân edilmesi beklenen 22. Kotanın ithalât bakımından piyasalara nisbî bir ferahlık sağlaması bazılarınca beklenmekte ise de, 21. Kotanın kısıtlanması, döviz imkânlarımızın müsait bir manzara arz etmemesi ve dış yardım ve kredilerin azalması dolayısıyla beklenen ferahlığın gerçekleşeceğine biraz şüphe ile bakılmalıdır.

Yukarıda açıklanan durumlar karşısında 1969 yılının geçen yıla nazaran sıkıntılı ve fiyat hareketlerinin daha şiddetli olacağından endişe edilmektedir.

C. Sanayii :

Geçirdiğimiz devre zarfında memleketimizde yeni sanayi hareketleri pek olmamıştır. Genellikle 1969 yılı içinde inşası öngörülen projeler üzerinde özel ve resmî sektöre ait çalışmaların tamamlanma gayretleri müşahade edilmektedir.

İstanbul'da Sanayi Odası'nın kayıtlarına göre, 1968 Kasım ayında 33 sanayi firması faaliyete başlamıştır. Toplam sermayesi 9 milyon T.L. ını geçen bu tesislerin 1'i gıda, 10'u mensucat, 13'ü metal, 6'sı kimya, 3'ü diğer sanayi kollarında iş gördükleri anlaşılmaktadır.

II — PİYASA HAREKETLERİ :

A. Dokuma :

1 — Yünlü Dokuma :

Piyasa bayram ve yılbaşı dolayısıyla oldukça canlanmıştır. Ancak stoklar yeterli olduğundan fiatlarda değişiklik olmamıştır. Mevsim dolayısıyla yünlü dokuma piyasasında iş hacminde normal bir artış beklenmektedir.

2 — Pamuklu Dokuma :

Piyasa çok canlıdır. Bu sebeple stoklarda azalma olmuş ve fiatlarda yükselme görülmüştür. Pamuklu dokuma piyasasındaki hareketin devam edeceği ve fiatların biraz daha yükseleceği anlaşılmaktadır.

B. İnşaat Malzemesi :

Hava şartlarının nispeten müsait durum arz etmesi dolayısıyla inşaat piyasasında canlılık devam etmiştir. Ancak demir kütük arzının istikrarsızlığı, fiatların ortalama 10 kuruş yükselmesine sebep olmuştur.

1 — Yuvarlak Demir :

Karabük'ün kütük üretimine hız vermesi ve Macaristan'dan her ay 20.000 ton kütük ithâlî çalışmalarına rağmen siparişlerin zamanında yerine getirilememesi kalın demir sıkıntısına sebep olmaktadır.

Kış mevsimi dolayısıyla inşaat faaliyetlerinin yavaşlaması beklendiğinden, fiatların bu seviyede duracağı ümit edilmektedir.

1968 Aralık sonu itibarile fabrika satış fiyatları şöyledir:

6 mm. lik firkete	230 kuruş
6 mm. lik kangal	220 »
8 mm. lik	220 »
10 mm. lik	215 »
12 — 22 mm. lik	200 »

2 — Profil Demir :

Bu piyasada bazı cinslerde darlık devam etmişse de fiyat yükselmeleri görülmemiştir. Piyasada U demirlerinden 12, 14, 16 mm., I putrelden 14, 16, 18 mm. çeşitleri bulunmamaktadır. Kütük tahsislerinin 1968 Aralık ayında artırılması öngörüldüğünden fiyat hareketleri beklenmemektedir.

1968 Aralık sonu itibarile fabrika satış fiyatları şöyledir:

	Köşebent	T Demiri
20 x 20 x 3	280 Krş.	—
25 x 25 x 3	240 »	280 Krş.
30 x 30 x 3	230 »	280 »
35 x 35 x 4	225 »	280 »
40 x 40 x 4	230 »	280 »
50 x 50 x 5	220 »	280 »
60 x 60 x 6	220 »	—

3 — Çimento :

Çimento fiyatları istikrarlı bir duruma girmiş bulunmaktadır. Toptan fiyatlar geçen devreden beri 12,5 T.L. na inmiştir. Kış mevsiminin talep üzerindeki yavaşlatıcı tesiri ve ithâl edilen çimentoların ihtiyaçlara büyük ölçüde cevap vermesi yüzünden önümüzdeki devrenin çimento konusunda bir önem arz etmeyeceği anlaşılmaktadır. Beyaz çimento piyasasında ise Pınarhisar ve Bartın mamülleri yeterli olup fiyatları 32-34 T.L. civarındadır.

Bu durumun devamı normal görülmektedir.

4 — Karo Fayans :

Karo fayans piyasası evvelki dönemlerdeki gibi istikrarlıdır. Bazı çeşitlerde stoklar azalmış, fakat fiyatlarda yükselme görülmemiştir. Ekstra ve standard çeşitlerde hafif defolu mallar tercih edilmektedir.

1968 Aralık ortasında fiyatlar şöyledir: Ekstra 95-96 Krş., standard 92-94 kuruş, üçüncü 83-85 kuruş.

Arz ve talebin dengeli olması dolayısıyla, karo fayans fiyatlarının istikrarlı seviyesinde devam edeceği anlaşılmaktadır.

5 — Kereste :

Piyasa durgunlaşmıştır. Fiyatlarda genellikle bir değişiklik yoktur. İnşaat mevsiminin artık geçmesi dolayısıyla fiyatlarda değişiklik beklenmemektedir.

6 — Pencere Camı :

Piyasa isteklidir. Fakat üretim aksaklığı pencere camı piyasasında çeşit sıkıntısı yaratmış ve bazı cinslerin fiyatları yükselmiştir. Romanya'dan ve Bulgaristan'dan ithalât yapılması için resmî makamların teşebbüse geçmesine rağmen, fiyat hareketlerinin devam edeceği ifade olunmaktadır.

Buzlu cam piyasasında istikrarlı manzara devam etmektedir. Fiatlar 35 T.L. civarındadır. Peşin satışlar dolayısıyla fiyat hareketleri beklenmemektedir.

C. Gıda Maddeleri :

1 — Bakliyat ve Piriç :

Bakliyat piyasasında, geçen devre başlayan hareket devam etmektedir. Bu durum bazı bakliyat kalemlerinde fiyat artışlarına sebep olmaktadır. Talebin mevsim dolayısıyla canlı olması beklenmektedir.

1968 Aralık sonu itibarile bakliyat fiyatlarının borsalardaki seyri şöyledir: Der-mason fasulye 385-450 kuruş, Battal 310-340 kuruş, Barbunya 260 kuruş, Mercimek yeşil İstanbul 230 kuruş, Nohut 240 kuruş.

Piriç piyasasında kış ve Ramazan tesirile talebin artması fiatlara tesir etmiş ve 1968 Aralık ortası itibarile Bersani 375 kuruş, Maratelli 330 kuruş, Karolin 309 kuruştan muamele görmüştür. Bu duruma göre fiyatlarda 30-40 kuruş yükselme olmuştur. Talebin canlanması ve stokların azalması dolayısıyla fiyatlarda yükselmenin devamı beklenmektedir.

2 — Beyaz Peynir :

Ramazan ayı dolayısıyla beyaz beynir piyasası durgun geçmiştir. Yeni mahsul stokları yeterli olduğundan fiyatların istikrarlı olacağı anlaşılmaktadır.

1968 Aralık sonu itibarile toptan satış fiyatları şöyledir: (Teneke / T.L.)

Tam yağlı	: 160 — 170
Yarım yağlı	: 120 — 130
Yağlı	: 150 — 160
Yağsız	: 70 — 80

3 — Zeytinyağ ve Diğer Nebatî Yağlar :

Zeytinyağ piyasasında yeni mahsülün piyasaya arzı ve mahsülün bolluğu dolayısıyla gerileme olmuştur.

1968 Aralık sonu itibarile ekstra ekstra zeytinyağ 900 kuruştan, I. Kupe 800 kuruştan, sıra malı çeşitler ise 670 kuruştan muamele görmüştür.

1968 Aralık sonu itibarile ayçiçeği yağı 415 kuruştan muamele görmüştür. Pamuk yağı fiyatları ise 570 kuruş civarındadır.

D. Altın Fiyatları :

1968 Aralık ayı itibarile altın fiyatlarının seyri şöyledir: (T.L.)

	Cumhuriyet	Reşat	İngiliz
2.12.1968	120.50	194.—	139.—
9.12.1968	122.—	194.—	141.—
16.12.1968	123.—	194.—	140.—
24.12.1968	124.—	194.—	142.—

E. Toptan Eşya Fiyatları İndeksi :

1958 = 100 itibarile İstanbul toptan eşya fiyatları indeksi, 1968 Kasım ayında 167,4 olmuştur. 1968 Ekim ayı indeksi 165,1; 1967 Kasım ayı indeksi ise 159 idi.

F. Dış Ticaret :

Resmî istatistiklere göre 1968 Ağustos ayında ihracat ve ithalâta ait durum şöyledir:

1 — İhracat :

1968 Ağustos ayında ihracatımız 18.842.000 dolar olmuştur. 1967 Ağustos ayına nazaran bu rakam 5.448.000 dolar geridir. Ocak - Ağustos devresi itibarile mukayese yapıldığı takdirde 1968 yılında 268.302.000 doları bulan 8 aylık ihracatımız, 1967 yılının ilk 8 aylık ihracatından 7.259.000 dolar eksiklik göstermektedir.

Sahalar itibarile, 1968 Ağustos ayındaki ihracatımız 1967 Ağustos ayına nazaran bütün sahalarda azalma göstermiştir.

2 — İthalât :

1968 Ağustos ayında ithalâtımız 56.100.000 dolardır. 1967 Ağustos ayına nazaran bu rakam 13.446.000 dolar daha azdır. 1968 Ocak - Ağustos ithalâtımız 511 milyon dolar olmuştur. 1967 nin ilk 8 ayına göre 68 milyon dolar artış vardır.

Sahalar itibarile ithalâtımız 1968 Ağustos ayında, 1967 Ağustos ayına nazaran OECD memleketlerinden azalmış, Kliring Anlaşmalı Doğu memleketlerinden artmıştır.

(1)

(Basın :)

OKUYUCU SORULARI

İstanbuldan bir okuyucumuzun sorusu:

Soru: Türkiye'ye teşebbüs şeklinde gelen yabancı sermayenin kurduğu firmaların Yurdumuzdaki kredi kurumlarınca kredilendirilmesinde herhangi bir tahdit mevcut mudur?

Cevap : Yurdumuza gelen yabancı sermayeyi; 18/1/1964 tarih ve 6224 sayılı «Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu» çerçevesinde, ya da Türk Parası Kıymetini Koruma hakkındaki kararlara göre gelen sermaye olarak ayırmak gerekmektedir.

Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu çerçevesinde gelen yabancı sermaye, Kanunun, 10. maddesindeki,

«Yerli sermaye ve teşebbüslere tanınan bütün haklar, muafiyetler ve kolaylıklardan, aynı sahalarda çalışan yabancı sermaye ve teşebbüsler de aynı şartlar dahilinde istifade ederler»

şeklindeki eşitlik hükmüne tabi bulunduğu ve Bankalar Kanunumuzda da, yerli firmaların alacakları krediyi firma yönünden tahdit eden bir hüküm mevcut bulunmadığı cihetle, bu çeşit yabancı sermaye için, hukuki açıdan, herhangi bir sınırlama yoktur. Ancak, her bankanın kredinin emniyeti açısından kendi usullerine ve genel kredileme esaslarına göre, yerli teşebbüsler için olduğu gibi, yabancı teşebbüsler için de bir sınırlama yapması tabiidir.

Söz konusu Kanun dışında, Türk Parası Kıymetini Koruma hakkındaki kararlar çerçevesinde gelen yabancı sermaye ise; 17 sayılı karara ilişkin, «Seri: V, No: 3, Sermaye Hareketleri Tebliği»nin 20. ve 21. maddeleri hükümlerine tabi bulunmaktadır. Buna göre, bu gibi yabancı sermaye, Yurdumuzda kredilenme konusunda;

Madde 20 — Hariçte mukim gerçek ve tüzel kişilerin Gelir veya Kurumlar Vergisi kanunlarına göre hesaplanan öz sermayesinin %50 den fazlasına sahip oldukları teşebbüslerde, işe başlama veya iştirak tarihinden itibaren her takvim yılı içinde alabilecekleri kredilerin yekünü, mezkûr vergi kanunlarına göre hesaplanan takvim yılı başındaki (işe başlama veya iştirak halinde bu tarihteki) öz sermaye miktarının; (Dağıtılmayan kârlar öz sermayeye dahil edilmez)

- I) Maden, nakliyat, turizm ve imâlât işlerinde uğraşanlarda % 50 sinden,
- II) Sair ticarî işlerle iştigâl edenlerde % 75 inden,

III) İhracat ile iştigâl edenlerde %100 ilâ 200 ünden, (asgari nisbetten fazla kredi almak isteyenler için müracaat üzerine mal cinsleri dikkate alınarak nisbet tâyin edilir.) fazla olamaz.

Sermayeleri hisse senetlerine bölünmüş bulunan ve 23 üncü maddenin son fıkrasındaki istisna hükmünden istifade eden şirketlerde dağıtılmayan kâr yekûnu, kullanılmış kredi addolunur.

Yukarıdaki fıkralarda belli edilen nisbetlerden fazla krediye ihtiyacı olduğunu tevsik edenler hakkında ilgili Bakanlıkların mütalâası alınmak suretiyle, yeni nisbetler tesbitine zaruret görüldüğü ahvalde bu nisbetler Resmî Gazete ile ilân edilir ve benzeri teşebbüslere de uygulanır.

Münhasıran Türkiyedeki işlerinin gerektirdiği işletme akçesini döviz olarak getirmek zorunda bulunan ve Türkiye için tahsis edilmiş bir sermayesi olmayan ve hariçte mukim gerçek kişilerle Türkiye'de büro, acenta ve temsilcileri vasıtasıyla faaliyette bulunan hariçte mukim tüzel kişilerin Türkiye'den alabilecekleri kredi miktarı Maliye Bakanlığınca, müracaat üzerine tesbit edilir ve tayin edilecek plâfonlar 21 inci maddede yazılı kredi cüzdanlarına dercedilir. Bankalar bu fıkraya göre kredi vermek için muteber bir bankanın kontrgarantisini istemek zorundadır. Görünmeyen muamelelerden dolayı getirilmesi mecburi dövizler hakkındaki hükümler mahfuzdur.

Maliye Bakanlığınca tasdik edilen mukavelelerde avans ve kredi limitleri ve şartlarının tâyin edilmiş olduğu ahvalde mukavele hükümleri uygulanır.

Madde 21 — Türkiyeden alabilecekleri kredi nisbetleri 20 inci maddede tesbit edilmiş olan teşebbüsler, ilgili Merkez Bankası Şubelerine müracaatla tebliğe ilişik 1 numaralı ekdeki örneğe uygun «Kredi Cüzdanı» almağa ve kredi müesseseleri de bu gibi teşebbüslere kredi açarken kredi cüzdanlarını aramağa ve verdikleri kredi miktarını kredi cüzdanlarının mahsus hanelerine kaydetmeğe mecburdur. hükümlerini gözönünde bulundurmak zorundadır.

Kanımızca, yalnız yabancı teşebbüsler için değil, yerli teşebbüslerin de kredilenme yönünden öz sermayelerine göre, bir kayıtlamaya tabi tutulması ve Bankalar Kanununda ona göre değişiklik yapılması kredilerin emniyeti açısından faydalı ve lüzumludur.

Aksi tutum, yerli sermaye noksanını gidermek amacı ile gelmesine müsaade edilen yabancı sermaye için, yerli kaynaklarla sağlanan yüksek kâr paylarının dışarıya transferine yol açarak, geliş amacına aykırı bir durum doğurduğu cihetle, halen üzerinde öncelikle durulması gereken bir husus teşkil etmektedir.

Haberler :

Bankacılıkta En İyi Etüd Yarışması Sonucu Belli Oldu

«Bankacılıkta En İyi Etüd» Yarışmasına, bir defa daha ertelenmiş olduğu halde, ne yazık ki, yine yeteri kadar iştirâk olmamış ve iştirâkçi sayısı 7 den ibaret kalmıştır.

Jüri, daha önce de bildirildiği üzere,

DURAKBAŞA Necdet (T.C. Ziraat Bankası Genel Müdürlüğü İstihbarat Müdürü)

HATİBOĞLU Zeyyat (Prof. Dr. İktisat Fakültesi İşletme İktisadî Enstitüsü ve İstanbul Teknik Üniversitesi İktisat Kürsüsü)

KÜNEY Hikmet (T. İş Bankası A. Ş. Genel Müdür Muavini)

ÜNAY Vecdi (Sınai Yatırım ve Kredi Bankası Genel Müdürü)

YAZICI Bülent (T. Sınai Kalkınma Bankası İdare Meclisi Başkanı)

dan teşekkül etmekte idi.

Jüri üyelerinden herbirine etüd yazıları, yarışmaya katılma süresi dolduktan sonra, birer nüsha olarak verilmiş; Jüri üyeleri yazılar üzerindeki tetkiklerini tamamlayınca, bir karara varmak üzere, 11/Aralık/1968 tarihinde İstanbulda Sınai Yatırım ve Kredi Bankasında toplanmıştır.

Jüri, 1. ödüle lâyık bir etüd bulamamış; 2. ödülü ise, ittifâkla, «İhracatta Kredi Sigortası ve İhracatın Finansmanı» adlı etüd ve Yazarı T.C. Merkez Bankası Genel Müdürlüğü İç Krediler Müdürü Ayhan Şenyuva'ya vermiştir.

Ayhan Şenyuva Dergi adına Ankara Temsilcimiz Hikmet Keyman tarafından makamında bizzat ziyaret ve tebrik edilmiş; kendisine 2000 TL. lık çek takdim olunmuştur.

Ayhan Şenyuva'nın biografisi ile ödül kazanan etüdünü gelecek sayımızda yayınlıyacağız.

Jüri, Banka Dergisinin bu teşebbüsünün Bankacılığımıza büyük hizmet olduğunu belirtmek suretiyle gelecekteki benzeri teşebbüsleri teşvik etmiştir.

Öteyandan, Jüri'nin, bütün çabalara rağmen, yarışmaya iştirâkçi sayısının yetersiz kalmasını üzüntü ile karşıladığını da işaret etmek zordur.

Bu arada, bundan sonra, tertiplenecek yarışmalarda, daha vasıflı etüdüler bulunabilmesini sağlamak bakımından;

1) Yarışmanın herkese açık tutulması; ancak konunun tesbit edilmesi,

2) Etüdün uzunluğu hakkında bir tahdit konulmaması,

3) Mümkün olduğu takdirde, ödül miktarının artırılması, nın Dergi İdaresine tavsiyesi uygun görülmüştür.

Bu konuda yeni teşebbüsler Bankalarımız ve Bankacılarımızdan destek gördüğü takdirde tekrarlanacaktır. BANKA

Banka Kredilerini Tanzim Komitesi Kararı

Karar Tarihi : 9.9.1968

Karar sayısı : 180

Resmî Gazete Tarihi : 7.12.1968

Resmî Gazete No: 13071

16.11.1968 tarih ve 6/10976 sayılı Kararnamenin ekidir.

7129 Sayılı Bankalar Kanununa ek 153 sayılı Kanun gereğince Türkiye İş Bankasının nezareti altında tedricen tasfiyeye tabi tutulan Türkiye Kredi Bankasının tedricen tasfiyesinde kullanılmak üzere;

a) 153 Sayılı Kanunun 3. üncü maddesi gereğince T.C. Merkez Bankası nezdinde tesis edilmiş bulunan Fon'dan 11.000.000 liranın tahsisi,

b) Tahsisi uygun görülen 11.000.000 lira ile Fon mevcudu arasındaki farkın aynı maddenin 5. inci fıkrasına istinaden T.C. Merkez Bankasından, Fon'da birikecek mebalığden derhal mahsup edilmek kaydiyle, mezkûr Fon'a avans olarak itası,

Uygun görülmüştür.

Sizin Bankanız

TÜRKİYE HALK BANKASI

Memleketin her köşesinde hizmetinizdedir.

(Basın: 60373 - A - 21936)

şişecamşişecamşişecamşişecamşişecam
şişecamşişecamşişecamşişecamşişecam
şişecamşişecamşişecamşişecamşişecam
şişecamşişecamşişecamşişecamşişec
şişecamşişecamşişecamşişecamş
şişecamşişecamşişecamşişe
şişecamşişecamşişecam
şişecamşişecamşiş
şişecamşişeca
şişecamşiş
şişec
cam
cam
cam
cam
cam
cam
cam
cam
cam
cam

şişeşişeş
şişeşişeşişeşiş
şişeşişeşişeşişeşişeş

camda önder

TÜRKİYE ŞİŞE VE CAM FABRİKALARI A.Ş.

Paşabahçe®. Çayırova®

HER TURLU
BANKA İŞLERİNİZ ve
IKRAMİYELİ TASARRUF
HESAPLARINIZ İÇİN

TİCARET BANKASI

İŞİNİZİN ve TALİHİNİZİN ANAHTARIDIR

**TÜRK
TİCARET
BANKASI**

siz de
ev sahibi
olabilirsiniz

tasarruflarınızı
devamlı olarak

t.c. ziraat bankasında
toplamayı
unutmayınız.